

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ
για την

ΤΕΧΝΙΚΗ **Ε**ΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΣΤΗ
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Μάιος-Ιούνιος 2009

Η παρούσα "ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. Μάιος-Ιούνιος 2009" είναι μετεξέλιξη της "ΕΚΘΕΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ ΔΥΟ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΛΥΚΕΙΟΥ-Απρίλιος 2005" του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, κατά το τμήμα της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, αφού προηγουμένως ελήφθησαν υπ' όψιν:

α) η Έρευνα για την "Αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης", Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2008, και τα αποτελέσματά της,

β) το Σχέδιο Δράσης του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, Νοέμβριος 2009,

γ) η σχετική εμπειρία που αποκτήθηκε από τις εφαρμογές της Μεταρρύθμισης της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης κατά το διάστημα 2006-2009,

δ) τα δεδομένα του σημερινού εν εξελίξει Διαλόγου για την Παιδεία,

ε) οι απόψεις των μελών του Τμήματος Τ.Ε.Ε. του Π.Ι., για τη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, που εκφράστηκαν προσφάτως σε σειρά ad hoc συνεδριάσεων του Τμήματος,

στ) οι απόψεις των μελών του Τμήματος Ειδικής Αγωγής του Π.Ι. για την Ειδική Αγωγή στη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση,

ζ) σχετικά με το θέμα κείμενα της Ε.Ε.,

η) σχετική με το θέμα βιβλιογραφία.

Την ΕΙΣΗΓΗΣΗ συντόνισαν, συνέταξαν και επεξεργάστηκαν τα μέλη της Ομάδας Εργασίας¹ που συγκροτήθηκε με απόφαση του Τμήματος Τ.Ε.Ε. και του Συντονιστικού Συμβουλίου (πράξη Τμ. Τ.Ε.Ε.... και Σ.Σ. ...) για το σκοπό αυτό. Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ παρουσιάστηκε και συζητήθηκε στα Τμήματα Τ.Ε.Ε. και Ειδικής Αγωγής του Π.Ι., και εγκρίθηκε από αυτά και την Ολομέλεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (πράξη 3/11.06.2009).

Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ υποβάλλεται στον κ. Υπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθώς και στο Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως **συμβολή στον "Διάλογο για την Παιδεία"** με τη φροντίδα του Προέδρου του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου κ. Σωτ. Γκλαβά.

Αγία Παρασκευή, 11 Ιουνίου 2009

¹*Βίκα Δ. Γκιζελή, Σύμβουλος του Π.Ι. ως συντονίστρια, Θεοχαρούλα Μαγουλά, Παύλος Μάραντος, Δημήτριος Μπαμπίλης, Σύμβουλοι του Π.Ι. και Ματίνα Στάππα, Πάρεδρος του Π.Ι.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Σύντομη ιστορική αναδρομή.

Η δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση (Τ.Ε.Ε.) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Εκπαιδευτικά Συστήματα των χωρών της Ε.Ε. και κοινοί Ευρωπαϊκοί στόχοι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η Τ.Ε.Ε. σήμερα.

Κεντρικά Ζητήματα-Προβληματισμοί- Προσεγγίσεις

3.1. Ενιαία Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ή δύο ισότιμοι τύποι Λυκείων.

3.2. Τ.Ε.Ε. και αγορά εργασίας.

Τ.Ε.Ε. και αγορά εργασίας ή/και τριτοβάθμια Εκπαίδευση (κατ' επιλογήν του μαθητή).

Πτυχίο ή/και Απολυτήριο.

3.3. Διατήρηση ή όχι των ΕΠΑ.Σ. Προϋποθέσεις.

3.4. ΕΠΑ.Λ. (ή "Τεχνολογικό Λύκειο"): Σχολείο με "Γενικοποιημένη Τεχνολογική Εκπαίδευση" ή "Σχολείο με Ειδικότητες". Προϋποθέσεις.

3.5. Σύνδεση Ειδικοτήτων με: αγορά εργασίας, προσανατολισμούς του μαθητή, ανάγκες της κοινωνίας, εθνικές προτεραιότητες.

3.6. Αντιστοιχία πτυχίων με ευρωπαϊκές κατατάξεις. Καθιέρωση σχήματος Επαγγελματικής Πιστοποίησης. Κατοχύρωση επαγγελματικών δικαιωμάτων αποφοίτων.

3.7. Σχολική αποτυχία. Μαθητική διαρροή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Σύστοιχα ζητήματα - Συμπληρωματικά μέτρα

4.1. Μαθήματα υποχρεωτικά και Μαθήματα επιλογής.

4.2. Προγράμματα Σπουδών, Βιβλία, Διδακτικό Υλικό, Διδακτικές Προσεγγίσεις.

4.3. Εργαστηριακός εξοπλισμός.

4.4. Υλικοτεχνική υποδομή.

4.5. Πρακτική άσκηση και Μαθητεία.

4.6. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών.

4.7. Ο πολιτισμός και η αισθητική (και στην Τ.Ε.Ε.)

- 4.8. Οι νέες τεχνολογίες στην Τ.Ε.Ε.
- 4.9. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός
- 4.10. Εκπαιδευτικός Προγραμματισμός και Διοίκηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Καινοτομίες - Πειραματικές εφαρμογές

- 5.1. Κίνητρα για την ανάπτυξη ενδιαφέροντος του μαθητή για το σχολείο του.
- 5.2. Αμβλυνση των φαινομένων βίας στα σχολεία.
- 5.3. Τάξεις με αλλοδαπούς μαθητές.
- 5.4. Νέες εκπαιδευτικές μέθοδοι. Ευέλικτος χρόνος / Rotating system /...
- 5.5. Περίπτωση μεταδευτεροβάθμιου έτους σπουδών.
- 5.6. Τ.Ε.Ε. και "αντιμετώπιση κλιματικών αλλαγών - Πράσινα Επαγγέλματα".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Τ.Ε.Ε. και Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

Τ.Ε.Ε. : Προς ποια δομή ; Πρόταση

- Πρόταση
- Συνοπτική Περιγραφή της Πρότασης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Συμπέρασμα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αν το Γενικό Λύκειο ενσωματώνει τις κυριότερες σημερινές απαιτήσεις του στον στόχο της **παιδευτικής αυτοτέλειάς του** και της αποδέσμευσης από τον σφιχτό εναγκαλισμό του με την τριτοβάθμια Εκπαίδευση ή, για τους πιο στοχαστικούς, αν προσβλέπει στον εύρυθμο συνδυασμό και της παιδείας και του προσανατολισμού προς την ανωτέρου επιπέδου γνώση, η μελέτη του (Τεχνικού) Επαγγελματικού Λυκείου είναι πολύ πιο **σύνθετη, δύσκολη και απαιτητική** και δύσκολα εκφράζεται με λίγες λέξεις. Η δυσκολία της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ε.) έγκειται, με πολύ απλά λόγια, στο ότι καλείται να καλύψει πολύ πιο πολλές, πολύπλοκες, πολυδιάστατες και ενίοτε αλληλοσυγκρουόμενες ή και αντιφατικές ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας που διατυπώνονται από την ελληνική οικογένεια, μαθητές και γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τα στελέχη της εκπαίδευσης, την αγορά εργασίας, την τριτοβάθμια εκπαίδευση, την κοινωνία στο σύνολό της.

Η Τ.Ε.Ε. οφείλει πρωτίστως να ανταποκριθεί στο αίτημα για **επαγγελματική διαμόρφωση** του μαθητή, κάνοντάς τον ικανό να αντεπεξέλθει στις ανάγκες του αυριανού επαγγέλματός του, αλλά και μαθαίνοντάς τον **να αγαπά το επάγγελμά του**, αν δεν θέλει να δημιουργήσει ήδη από τη φάση της εκπαίδευσης αυριανές στρατιές αλλοτριωμένων εργαζόμενων ανθρώπων.

Ταυτόχρονα όμως δεν πρέπει να λησμονεί ότι ο ίδιος ο μαθητής είναι μαθητής και δεν επιτρέπεται ούτε η **φυσιογνωμία του ως μαθητή** να χάνεται ούτε να απεμπολούνται τα δικαιώματά του, ώστε να αποκτήσει τη γενική παιδεία που του είναι απαραίτητη, τις αξίες που θα τον διαμορφώσουν σε κοινωνικοποιημένο μέλος και ενεργό πολίτη της κοινωνίας, ζητήματα που εξ αντικειμένου διαμορφώνονται μέσα από τα μαθήματα Γενικής Παιδείας και από τον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου. Εκ παραλλήλου, πλάι στην "επαγγελματικοποίηση" του μαθητή, οφείλει να του δίνει τη δυνατότητα **να "επιστρέψει"** στην παραδοσιακή οδό του Γενικού Λυκείου, εντός της εκπαίδευσης, για να διεκδικήσει, αν το επιθυμεί, μια θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Οφείλει να επιλύσει τις αναρίθμητες δυσκολίες (οικονομικές, διοικητικές και άλλες), πάντοτε με έμφαση συγκριτικά με τη Γενική Εκπαίδευση, καθώς και να αντιμετωπίσει τα οξυμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει, κυρίως η ίδια η Τ.Ε.Ε., όπως είναι η έντονη **σχολική αποτυχία** και η αυξημένη **σχολική διαρροή**, αλλά και η ιδιαίτερων απαιτήσεων πάντοτε ανεπαρκής **επιμόρφωση των εκπαιδευτικών** της από την πλευρά της πολιτείας.

Οφείλει να αξιοποιήσει όλα τα μέτρα που αποσκοπούν στον **εκσυγχρονισμό** και την **ανανέωση** ολόκληρου του φάσματος της Εκπαίδευσης, Γενικής και Τεχνικής Επαγγελματικής και στην αναβάθμιση της ποιότητάς της, (στην υλικοτεχνική υποδομή, στους εργαστηριακούς χώρους και τους εξοπλισμούς, στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών, στη δοκιμή νέων διδακτικών προσεγγίσεων ...), όπου και στα σημεία αυτά, η Τ.Ε.Ε. παρουσιάζεται και είναι πιο υποβαθμισμένη, εδώ και πολλές δεκαετίες.

Οφείλει να συνεργαστεί εποικοδομητικά με θεσμούς (όπως **πρακτικής άσκησης, μαθητείας, περαιτέρω εξειδίκευσης και επανειδίκευσης**), άλλων υπηρεσιών και δημόσιων φορέων, χωρίς να μετατοπίσει την ευθύνη της εκπαίδευσης και της πεμπτουσίας της εκπαίδευσης σε εξωεκπαιδευτικές πρωτοβουλίες.

Όλα τα παραπάνω δημιουργούν ένα κουβάρι από απαιτήσεις, όπου πολλές φορές η μια αντιστρατεύεται την άλλη, των οποίων οι επιπτώσεις μπορεί να είναι σοβαρές αν δεν προμελετηθούν με σύνεση και συνέπεια. Πόσο μάλλον όταν στις εγγενείς αυτές δυσκολίες προστίθενται και τα **νέα δεδομένα στην αγορά εργασίας** που επιβάλλουν πρόσθετη μέριμνα, ώστε ο αυριανός εργαζόμενος να είναι εφοδιασμένος με εκείνα τα εφόδια που θα του επιτρέπουν να απεγκλωβίζεται από τις επιλογές των δεκαέξι του χρόνων και να αλλάζει επαγγελματική δραστηριότητα όταν, στις δύσκολες φάσεις που περνάει η ανθρωπότητα, τον απειλήσει η ανεργία.

Τέλος, η Τ.Ε.Ε. πρέπει να μελετηθεί με βάση τρεις σοβαρούς, απαιτητικούς και πολύ συγκεκριμένους στόχους:

Πρώτον: Ότι θα είναι αυτή που θα συμβάλει στον εξορθολογισμό της εισαγωγής των αποφοίτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (πράγμα που δεν είναι αποδεκτό να γίνεται με περιοριστικά μέτρα και φραγμούς) έτσι ώστε, με την αξιοπιστία της και την ελκυστικότητά της, να ελκύσει τους μαθητές του γυμνασίου να προσανατολιστούν αβίαστα προς αυτήν, και από εκεί με επιτυχία στο αυριανό επάγγελμα, χωρίς να εμπλέκει τους γονείς σε δυσεπίλυτα και ψυχοφθόρα διλήμματα και παγιδεύσεις. Αυτό και μόνον θα αποσυμφορήσει με ήπιο και λειτουργικό τρόπο την υπερβολικά υψηλή προσέλευση προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση, που ξέρουμε ότι ούτε τα τριτοβάθμια ιδρύματα ευνοεί, ούτε στην αυτογνωσία της ελληνικής οικογένειας συμβάλλει, ούτε με την οικονομία μας γενικότερα συμβαδίζει..

Δεύτερον: Ότι θα είναι αυτή, για πολλούς λόγους, που θα αναλάβει σημαντικό τμήμα της στήριξης της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης τμήματος των νεαρών ατόμων με ειδικές ανάγκες, που εναποθέτουν σε αυτήν τις ελπίδες τους.

Τρίτον: Ότι θα είναι εκείνη που θα αναδειχθεί στην πλέον αξιόπιστη και αποτελεσματική βάση ανάπτυξης και της συνείδησης αλλά και της τεχνολογικής γνώσης υπέρ της διάσωσης του, αποδεδειγμένα πλέον, εν κινδύνω ευρισκόμενου πλανήτη μας και θα προετοιμάσει τα "Πράσινα Επαγγέλματα".

Όλα συναινούν στην πεποίθηση ότι η μελέτη της Τ.Ε.Ε. δεν προσφέρεται σε απλοϊκές λύσεις, ούτε σε ανέξοδες μεταρρυθμίσεις, ούτε σε αστόχαστες εφαρμογές διεθνών εκπαιδευτικών μοντέλων, χωρίς μελέτη των ιδιομορφιών της ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας.

Απεναντίας, έτσι απαιτητική που είναι, χρειάζεται φαντασία, τόλμη, αλλά και μεγάλη προσεκτικότητα, προβλεπτικότητα, συστηματικότητα, ειλικρίνεια και υπομονή. Χρειάζεται **περισσότερα από την πλευρά της πολιτείας** δεδομένου ότι απευθύνεται σε ένα ευάλωτο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας. Χρειάζεται **μεγαλύτερη προσοχή στη φάση του σχεδιασμού και επανασχεδιασμού της** έτσι ώστε και η καταγραφή των προβλημάτων να γίνει σωστά αλλά και προτεραιότητες να μπουκ στην επίλυσή τους, γιατί πολλές είναι οι φορές όπου, με τις αλληπάλληλες και αποσπασματικές "μεταρρυθμίσεις", βελτιώνοντας τα δευτερεύοντα ακυρώνουμε τα πρωταρχικά και σημαντικά και στρεβλώνεται το σύνολο. Χρειάζεται όχι μόνο να αμβλύνει τις αστοχίες αλλά και να **αναδείξει τα πλεονεκτικά σημεία της**, που υπάρχουν αλλά είναι λησμονημένα και αναξιοποίητα. Χρειάζεται, τέλος, **συλλογική προσπάθεια και συναίνεση** ανάμεσα σε γονείς, παιδιά, εκπαιδευτικούς, πολιτεία, χώρο της εργασίας, κοινωνία ...

Σχετικά με την παρούσα ΕΙΣΗΓΗΣΗ ας σημειωθεί ότι αυτή έρχεται σε μια εποχή όπου η εύρεση στατιστικών στοιχείων, ερευνητικών αποτελεσμάτων και άλλων δεδομένων για την μετά τη Μεταρρύθμιση του 2006 περίοδο είναι ακόμη εξαιρετικά ελλιπής, εξ ου και η ΕΙΣΗΓΗΣΗ διακόπτεται στο σημείο εκείνο όπου κάθε περαιτέρω πρόταση θα κινδύνευε από αυθαιρεσία και έλλειψη τεκμηρίωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Σύντομη ιστορική αναδρομή: Η δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση (Τ.Ε.Ε.) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950, με την ανάγκη ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, και υπό την πίεση της εισαγωγής νέων για την εποχή επιστημονικών και τεχνολογικών δεδομένων, η Επιτροπή Παιδείας του 1957 διατυπώνει προτάσεις για μια ευρεία εκπαιδευτική μεταρρύθμιση η οποία ανοίγει προοπτικές και για τη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση (Τ.Ε.Ε.), ξεπερνώντας την ως τότε συνήθεια να καλύπτονται οι ανάγκες της τεχνικής εκπαίδευσης αποκλειστικά από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (1035/20.12.1958) "Περί ιδρύσεως εις Αθήνας και Θεσσαλονίκη Τεχνικών Σχολών προσαρτημένων εις το Εθνικόν Μετσόβιον Πολυτεχνείον" ιδρύθηκαν τεχνικές σχολές, οι οποίες ωστόσο δεν κατατάσσονται σε κάποια από τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Λίγο αργότερα, με τα μέτρα του 1959 (Ν. 3971 και 3973 του 1959) θεωρήθηκε ότι πραγματοποιήθηκε στροφή προς την τεχνική εκπαίδευση με χαρακτηριστική την υπαγωγή όλων των τεχνικών σχολείων στο ΥΠ.Ε.Π.Θ., με την ίδρυση της ΣΕΛΕΤΕ και άλλα μέτρα.

Στη συνέχεια, σε μία από τις σημαντικότερες μεταρρυθμιστικές τομές που επιχειρήθηκαν στα ελληνικά εκπαιδευτικά πράγματα, στη μεταρρύθμιση του 1964 (Νόμος 4397/1964), η οποία έμεινε στην κοινή συνείδηση ως εκείνη που χώρισε τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στα τριετή Γυμνάσια και Λύκεια και που εισήγαγε στη θέση των εισαγωγικών εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι. το Ακαδημαϊκό Απολυτήριο, υπήρξε εκ νέου μέριμνα και για την αναβάθμιση της Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

Η μεταρρυθμιστική αυτή προσπάθεια διεκόπη λόγω της μη ομαλής πολιτικής κατάστασης (μετά το 1965) και της επιβολής το 1967 του δικτατορικού καθεστώτος. Συνεχίσθηκε όμως δέκα και πλέον χρόνια αργότερα, οπότε και ψηφίζεται, το 1975, το νέο Σύνταγμα της χώρας. Με το άρθρο 16 κατοχυρώνεται για όλους τους Έλληνες το δικαίωμα της δωρεάν εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες της στα κρατικά εκπαιδευτήρια και με το άρθρο 9 καθορίζεται ότι τα έτη της υποχρεωτικής φοίτησης «δεν δύνανται να είναι ολιγότερα των εννέα». Η μεταρρύθμιση του 1976/77 με τους δύο βασικούς νόμους 309/76 και 576/77 θεσμοθετεί το ενιαίο τριετές Γυμνάσιο και το τριετές Λύκειο τα οποία απετέλεσαν και τον κύριο κορμό της μέσης εκπαίδευσης. Κατά τη Μεταρρύθμιση αυτή μεταξύ άλλων, θεσμοθετήθηκαν η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση, ως ισότιμη με τη Γενική Εκπαίδευση, η οποία συγκροτείται από τα Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια και τις Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Λ., Τ.Ε.Σ.), συστεγάζει δε τα σχολεία αυτά, στις πόλεις όπου αυτά λειτουργούν, καθώς και το Επαγγελματικό Λύκειο, υπό ενιαία διοίκηση στα Κέντρα Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης (Κ.Ε.Τ.Ε.).

Η ανώτερη επαγγελματική εκπαίδευση παρέχεται στα Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης -Κ.Α.Τ.Ε.Ε.- (τα οποία το 1983 μετεξε-

λίσσονται προς τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα -Τ.Ε.Ι.-) και στην Ανώτερη Σχολή Εκπαιδευτικών Τεχνολόγων Μηχανικών (Α.Σ.Ε.Τ.Ε.Μ.) της ΣΕΛΕΤΕ. Για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθιερώθηκαν οι «Πανελλήνιες εξετάσεις» (Ν. 1035/1980).

Σχετικά με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση: Επισημαίνεται ότι την περίοδο αυτή ιδρύθηκε το Επαγγελματικό σχολείο των Αναπήρων Παίδων στα Λιόσια Αττικής.

Η δεύτερη μετά τη μεταπολίτευση μεταρρυθμιστική προσπάθεια έγινε το 1985 με τον Νόμο 1566/85, ο οποίος επιχείρησε να ενοποιήσει τους δύο παλαιότερους νόμους 309/76 και 576/77 και σε πολλά σημεία του ισχύει και σήμερα. Ανάμεσα στις βασικότερες αλλαγές που η μεταρρύθμιση αυτή επέφερε (κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων για το Λύκειο, αλλαγή στο σύστημα των εξετάσεων για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και αντικατάσταση των Πανελληνίων Εξετάσεων από τις Γενικές Εξετάσεις με ταυτόχρονο υπολογισμό της σχολικής επίδοσης των μαθητών σε όλες τις τάξεις του Λυκείου και πολλά άλλα μέτρα) εμφανίζεται και η ίδρυση του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου (Ε.Π.Λ.) με σκοπό την οργανική σύνδεση της Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και την παροχή ευκαιριών σε όλους τους μαθητές για τη σύμμετρη ανάπτυξη των ικανοτήτων και την καλλιέργεια των ενδιαφερόντων και δεξιοτήτων τους. Όλοι οι άλλοι τύποι Λυκείων διατηρήθηκαν και ήταν ισότιμοι μεταξύ τους.

Ακολούθησαν πολλοί νόμοι που ρύθμιζαν θέματα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1674/85, 1824/88, 1892/90, 1943/91, 2009/94...). Όμως, στο τέλος της δεκαετίας του 90 (νόμοι 2525/97 και 2640/98) επιχειρήθηκε η τρίτη μετά τη μεταπολίτευση σημαντική μεταρρυθμιστική παρέμβαση στη δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Οι σχετικές με το εξεταζόμενο θέμα παρεμβάσεις που έγιναν, ήταν, μεταξύ άλλων, η ίδρυση του Ενιαίου Λυκείου με την ενσωμάτωση σε αυτό όλων των τύπων Λυκείου (Γενικών, Τ.Ε.Λ., Ε.Π.Λ. και Κλασικών), η καθιέρωση του Απολυτηρίου του Ενιαίου Λυκείου για την εισαγωγή στα Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. και η ίδρυση των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (Τ.Ε.Ε.) για τη χορήγηση πτυχίου επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 2 και 3.

Αν ο σκοπός του Ενιαίου Λυκείου περιγράφεται ως α) η παροχή γενικής παιδείας υψηλού επιπέδου, β) η ανάπτυξη των ικανοτήτων, της πρωτοβουλίας, της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης των μαθητών, γ) η προσφορά στους μαθητές των απαραίτητων γνώσεων και εφοδίων για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα και δ) η καλλιέργεια στους μαθητές δεξιοτήτων που θα τους διευκολύνουν την πρόσβαση, ύστερα από περαιτέρω εξειδίκευση ή κατάρτιση, στην αγορά εργασίας (Ν. 2525/97), ο σκοπός του Τ.Ε.Ε. αναφέρεται ως ο **συνδυασμός της γενικής παιδείας με την εξειδικευμένη τεχνική και επαγγελματική γνώση, με σκοπό την επαγγελματική ένταξη στην αγορά εργασίας** (Ν. 2640/98).

Στα Τ.Ε.Ε. η φοίτηση οργανώθηκε σε δύο κύκλους. Ο Α' κύκλος, με διάρκεια δύο ετών και ο Β' κύκλος, ενός έτους. Οι μαθητές των Τ.Ε.Ε. σε όλα τα έτη σπουδών παρακολουθούν τόσο μαθήματα γενικής παιδείας όσο και μαθήματα ειδικότητας. Οι απόφοιτοι του Α' κύκλου αποκτούν πτυχίο επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 2 και μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ή να εγγραφούν, εφόσον το επιθυμούν, στο Β' κύκλο. Οι απόφοιτοι του Β'

κύκλου αποκτούν πτυχίο επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 3 και μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ή να συμμετάσχουν στις ειδικές εξετάσεις για να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα Τ.Ε.Ι.

Αξίζει να επισημανθεί ότι:

- με όλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στο διάστημα από το 1960 έως το 1987, το σύνολο των μαθητών που φοιτά σε όλα τα επίπεδα της επαγγελματικής και τεχνολογικής εκπαίδευσης σχεδόν τετραπλασιάζεται. Ιδιαίτερα, κατά το 2001/02 για διάφορους λόγους το 40% του σχολικού πληθυσμού της μεταγυμνασιακής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φοιτά στα ΤΕΕ, έναντι του 25,5% των μαθητών που παρακολουθούσε τα ΤΕΛ και τις ΤΕΣ κατά το 1982/83.
- Σε ό,τι αφορά την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση καταγράφεται ότι εκτός από τα τέσσερα Γενικά Λύκεια για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, με έμφαση στις αισθητηριακές (όρασης, ακοής) και τις κινητικές αναπηρίες, λειτουργούν και δύο ΤΕΣ., (σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη αντίστοιχα) και τρία ΤΕΛ.

Ωστόσο, ως το 2006 τα πράγματα και πάλι άλλαξαν στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα της Τ.Ε.Ε.. Ο μαθητικός πληθυσμός της Τ.Ε.Ε. είχε αρχίσει και πάλι να φθίνει. Σύμφωνα με τον προβληματισμό του 2006 και εντεύθεν, θεωρήθηκε ότι τα ΤΕΕ "παρά τις ελπίδες που δημιούργησαν αρχικά δεν κατάφεραν ως θεσμός να πείσουν την κοινωνία για την αυξημένη αναγκαιότητα προσανατολισμού προς την Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση, ώστε να προσελκύσουν μαθητές. Δεν μπόρεσαν να προσφέρουν στους μαθητές τους αποτελεσματική διέξοδο στην αγορά εργασίας και τη δυνατότητα διαρκούς προσαρμογής τους στις διαμορφούμενες νέες συνθήκες στο χώρο των επιχειρήσεων και της οικονομίας. Παράλληλα, δεν παρείχαν την αναγκαία γενική παιδεία ώστε να συμβάλλουν στη διαμόρφωση συμμετρικά διαμορφωμένων πολιτών και δεν προσέφεραν ολοκληρωμένη δυνατότητα πρόσβασης στα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα σε ισότιμη βάση με τους αποφοίτους των Ενιαίων Λυκείων. Οι πολλές ειδικότητες που παρείχαν δεν ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας, ενώ η αλληλοεπικάλυψή τους με εκείνες του συστήματος κατάρτισης δημιούργησαν έντονο προβληματισμό για τις δυνατότητες και ευκαιρίες επαγγελματικής απασχόλησης των αποφοίτων τους.

Τέλος, τα ΤΕΕ δεν υποστηρίχτηκαν ως θεσμός απέναντι στο Ενιαίο Λύκειο, από τις αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα των τελευταίων ετών, ενώ αναγκαστικά στήριξαν την εκπαίδευσή τους σε μια διαρκώς φθίνουσα και μη εκσυγχρονισμένη υλικοτεχνική υποδομή. Έτσι, αντί η επαγγελματική Εκπαίδευση να αποτελέσει τον δεύτερο ισότιμο, με αυτόν της Γενικής, πυλώνα στο επίπεδο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, οδηγήθηκε στην απαξίωση απευθυνόμενη σε ένα διαρκώς φθίνον μαθητικό δυναμικό μέτριας επίδοσης και απόδοσης"².

Με βάση αυτή την ανάλυση και ενώπιον του διλήμματος, **τα ΤΕΕ είτε να αναβαθμιστούν με σειρά βελτιωτικών μέτρων είτε να μετασχηματισθούν με νέα μεταρρύθμιση**, επελέγη η **δεύτερη άποψη που οδήγησε στον Ν. 3475 /2006**, χωρίς όμως οικονομική στήριξη και χωρίς ταυτόχρονες αλλαγές στη δευτεροβάθμια γενική εκπαίδευση. Με τον Νόμο αυτόν και με τις συναφείς μεταγενέστερες

² Εισηγητική Έκθεση επί του νόμου για την οργάνωση και λειτουργία της δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης (Ν. 3475/2006).

διατάξεις το (Τεχνικό) Επαγγελματικό Λύκειο από τη μορφή του ΤΕΕ δύο Κύκλων μετασχηματίστηκε σε ΕΠΑ.Λ. και ΕΠΑ.Σ. με νέα δεδομένα και επαγγελίες, τα εξής:

Το ΕΠΑ.Λ. θα παρέχει ουσιαστική γενική μόρφωση, επαγγελματική εκπαίδευση με εύρος, θα δίνει βασικές επαγγελματικές γνώσεις σε ένα ευρύτερο κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, επαγγελματική επάρκεια σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα και όχι εξειδίκευση, ώστε όλοι οι απόφοιτοί του να έχουν την ικανότητα να παρακολουθούν τις εξελίξεις της τεχνολογίας και να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας, αποφεύγοντας έτσι την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το πρόγραμμα σπουδών θα παρέχει το απαραίτητο γνωσιολογικό υπόβαθρο για:

- α) ομαλή και δημιουργική ένταξη στην επαγγελματική και κοινωνική ζωή
- β) διεκδίκηση θέσεων σπουδών στα Α.Ε.Ι. και Α.Τ.Ε.Ι.
- γ) επανεκπαίδευση και αποτελεσματική δια βίου κατάρτιση

Το απολυτήριο του ΕΠΑ.Λ. θα είναι ισότιμο με του Ενιαίου Λυκείου, τόσο για την πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση όσο και για την πρόσληψη στον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Οι ΕΠΑ.Σ. θα δίνουν τη δυνατότητα σε όσους το επιθυμούν να παρακολουθήσουν ειδικότητες που δεν απαιτούν ευρεία θεωρητική υποστήριξη, αλλά επικεντρώνονται κυρίως στην πρακτική εξάσκηση, ώστε οι απόφοιτοί τους να εντάσσονται άμεσα στην αγορά εργασίας ως ειδικευμένοι τεχνίτες. Τα προγράμματα διδασκαλίας στις ΕΠΑ.Σ. περιλαμβάνουν μαθήματα μόνο τεχνικά - επαγγελματικά και εργαστηριακές ασκήσεις. Η γενική μόρφωση που απαιτείται παρέχεται στην Α' τάξη του Λυκείου από την οποία προέρχονται οι μαθητές της ΕΠΑ.Σ. Προβλέπεται επίσης ίδρυση ΕΠΑ.Σ. και σε άλλους, πλην του ΥΠ.Ε.Π.Θ., φορείς.

Όμως, με επόμενες διατάξεις οι Κύκλοι σπουδών περιορίστηκαν δραστικά, Ειδικότητες μετατοπίστηκαν προς τις ΕΠΑ.Σ. και κατά την άποψη πολλών, η Α' τάξη έγινε ιδιαίτερος δύσκολη για μαθητές χαμηλών επιδόσεων.

Έτσι, ένα πρώτο **Συμπέρασμα, σχετικά με τη σχέση της δευτεροβάθμιας Τεχνικής με τη δευτεροβάθμια Γενική Εκπαίδευση** που, όπως φαίνεται, είναι κοινώς αποδεκτό, είναι το εξής:

Σε όλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες η Τ.Ε.Ε. δεν έπαψε να αποτελεί, στην επίσημη εκδοχή της, ένα σχολείο ισότιμο με το Γενικό Λύκειο αλλά στην κοινή συνείδηση και στην απτή πραγματικότητα, ένα σχολείο (σε όλους τους τύπους του) υποδεέστερο του Γενικού Λυκείου και απαξιωμένο. Η δευτεροβάθμια Τ.Ε.Ε., όποιες μορφές και αν έχει πάρει στις εκάστοτε εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, ετεροκαθορίζεται, από τη σχέση της με το Γενικό Λύκειο, η οποία ήταν σχεδόν πάντοτε μια σχέση ελλειμματική σε βάρος της Τ.Ε.Ε.. Μολονότι στο επίπεδο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης τα Πολυτεχνεία με τις θετικής κατεύθυνσης Σχολές τους κέρδισαν για διάφορους λόγους μια πραγματική ισοτιμία με τις θεωρητικής κατεύθυνσης Σχολές των Πανεπιστημίων, αλλά και παρά το ότι το δίκτυο των Κ.Α.Τ.Ε., στη συνέχεια Κ.Α.Τ.Ε.Ε., και σήμερα Τ.Ε.Ι. (παρά τα προβλήματά του) κατοχυρώθηκε στην κοινή συνείδηση, απεναντίας, στο δευτεροβάθμιο επίπεδο, όσες προσπάθειες και αν έγιναν (άλλοτε με περισσότερη και άλλοτε με λιγότερη επιτυχία) με στόχο να αναβαθμισθεί η Τ.Ε.Ε. σε ουσιαστικά "ισότιμο εταίρο" με τη γενική εκπαίδευση, ποτέ δεν έφτασε να είναι και να θεωρείται ότι είναι,

πραγματικά ισότιμη με αυτήν. Ως πιο τολμηρή προσπάθεια θεωρείται από πολλούς η προσπάθεια του Ε.Π.Λ. η οποία εισήγαγε την Τεχνική Εκπαίδευση στην ενιαία Εκπαίδευση πολλών κατευθύνσεων, σε πεπερασμένο βέβαια αριθμό σχολικών μονάδων. Και αυτή όμως η μορφή απουσιάζει από τη σημερινή εκπαιδευτική πραγματικότητα.

Η παρατήρηση αυτή φορτώνει **με ακόμα μεγαλύτερες ευθύνες** ολόκληρο τον εκπαιδευτικό κόσμο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε όποιο σημείο της ιεραρχίας και αν βρίσκεται.

Είναι, επομένως, απολύτως βεβαιωμένο ότι, μολονότι ο Διάλογος για την παιδεία είναι ακόμα εν εξελίξει και παρά το γεγονός ότι οι φορείς εκφράζουν πολλές φορές αντιτιθέμενες απόψεις, έχει γίνει κοινή συνείδηση ότι οι παρεμβάσεις που προετοιμάζονται δικαίως προσανατολίζονται προς τα παρακάτω, ότι δηλαδή:

- α) χρειάζεται να ενισχυθεί η παιδευτική αυτοτέλεια και ο μορφωτικός χαρακτήρας του Λυκείου
- β) χρειάζεται να επανεξετασθεί το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά και:
- γ) **χρειάζεται να αναβαθμισθεί η αξιοπιστία και η αποτελεσματικότητα της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, καθώς και**
- δ) **χρειάζεται να ληφθούν πρόσφορα μέτρα για την αξιοποίηση της Τ.Ε.Ε. προς όφελος των μαθητών με Ειδικές Ανάγκες, μέτρα που θα προσφέρουν την απαραίτητη ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση στο ευαίσθητο αυτό, αλλά καθ' όλα ισότιμο, τμήμα του μαθητικού πληθυσμού.**

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στις πραγματικές βασικές δυσκολίες και τα προβλήματα της δευτεροβάθμιας Τ.Ε.Ε. (κεφ. 3. "Η Τ.Ε.Ε. σήμερα: Κεντρικά Ζητήματα-Προβληματισμός-Προσεγγίσεις"), καθώς και στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση σε ξεχωριστό κεφάλαιο (κεφ. 6. "Τ.Ε.Ε. και Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση"). Προηγουμένως, θα αναφερθούμε συνοπτικά στους σύγχρονους καταγεγραμμένους ευρωπαϊκούς στόχους για την Τ.Ε.Ε.(επόμενο κεφάλαιο).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Εκπαιδευτικά Συστήματα των χωρών της Ε.Ε. και κοινοί ευρωπαϊκοί στόχοι

Η μελέτη της ευρωπαϊκής πραγματικότητας κρίνεται σκόπιμη όσο και χρήσιμη, όχι για την υιοθέτηση ή τη μηχανιστική μεταφορά κάποιου "ιδανικού" μοντέλου, αλλά για τη διερεύνηση πιθανών τάσεων στα θέματα που σχετίζονται με το αντικείμενο της παρούσας ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ. Η εφαρμογή, εξάλλου, αλλά και οι προσεγγίσεις διαφέρουν από χώρα σε χώρα και επηρεάζονται από πλήθος παραγόντων και κυρίως από τις ιδιαίτερες για κάθε χώρα κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες στις οποίες η χώρα μας και, συνακόλουθα, η νεοελληνική κοινωνία εμφανίζει υψηλού βαθμού ιδιαιτερότητες. Για παράδειγμα, η ένταση με την οποία η νεοελληνική κοινωνία προσβλέπει προς τη μόρφωση των παιδιών της, κοινωνικό χαρακτηριστικό στοιχείο με πολλαπλές αφετηρίες, δεν παρατηρείται αλλού σε τέτοια μορφή, δεν παραγράφεται και θα πρέπει η πολιτεία να το διαχειρίζεται με σεβασμό και προσανατολίζοντας την αναμφισβήτητη δυναμική του όχι μόνο προς το ατομικό αλλά και προς το συλλογικό συμφέρον. Θα πρέπει να θεωρείται ότι αποτελεί ένα εθνικό πλεονέκτημα.

Μερικά από τα βασικά συμπεράσματα³ που προκύπτουν από τη μελέτη των δευτεροβάθμιων εκπαιδευτικών συστημάτων των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴ κυρίως σε ό,τι αφορά τη δομή τους και τις παραμέτρους που σχετίζονται με το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, είναι μεταξύ άλλων, τα εξής:

- ◆ σε όλες τις χώρες υπάρχουν περισσότεροι του ενός τύποι σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης,
- ◆ στις περισσότερες χώρες υπάρχουν τριετούς φοίτησης επαγγελματικά σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που οδηγούν στην απόκτηση πτυχίου επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 3, αν και αυτό το τελευταίο προσφάτως αναθεωρείται,
- ◆ στις περισσότερες των περιπτώσεων, η απόλυση από το Λύκειο και η πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δεν είναι αποδεσμευμένες,
- ◆ στις περισσότερες χώρες προσφέρεται ως δυνατότητα η πρόσβαση από τα επαγγελματικά σχολεία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση,
- ◆ στις περισσότερες χώρες τα ποσοστά των μαθητών που επιλέγουν να φοιτήσουν στην Επαγγελματική Εκπαίδευση κυμαίνονται μεταξύ 40% (Φινλανδία) και 78% (Γερμανία),
- ◆ η γενική παιδεία συνδυάζεται, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με παροχή γνώσεων που διασφαλίζουν αποτελεσματική σύνδεση με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση,
- ◆ σε όλες τις χώρες προβλέπεται η εκπαιδευτική ένταξη των μαθητών Α.με.Α. και μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Mainstreaming).

³ Όσα ακολουθούν είναι σχεδόν αυτούσια μεταφερμένα από την "Έκθεση για την καθιέρωση δύο κύριων τύπων Λυκείου", Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Απρίλιος 2005.

⁴ Κυρίως Αγγλίας, Αυστρίας, Βελγίου (Γαλλόφωνου και Φλαμανδόφωνου), Γαλλίας, Γερμανίας (Βαυαρίας, Βεσφαλίας), Δανίας, Ιρλανδίας, Ισπανίας, Ιταλίας, Ολλανδίας, Πορτογαλίας, Τσεχίας και Φιλανδίας

Θεωρήθηκε, επίσης, αναγκαίο να μελετηθούν οι κοινοί στόχοι για την εκπαίδευση που έχουν τεθεί από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. ώστε οι προτάσεις μας να εναρμονίζονται με αυτούς. Οι στόχοι για το έτος 2010 όπως διατυπώνονται στην έκθεση «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των Συστημάτων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης» που ενέκρινε το Συμβούλιο Υπουργών Παιδείας το 2001 είναι επιγραμματικά οι ακόλουθοι:

Στόχος 1: Βελτίωση της ποιότητας των Συστημάτων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

- 1.1. Βελτίωση της ποιότητας εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών
- 1.2. Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία της γνώσης
- 1.3. Εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ)
- 1.4. Αύξηση της προσέλευσης στις επιστημονικές και τεχνολογικές σπουδές
- 1.5. Βέλτιστη χρήση των πόρων

Στόχος 2: Διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

- 2.1. Ανοικτό περιβάλλον μάθησης
- 2.2. Ελκυστικότερη μάθηση
- 2.3. Προώθηση της ενεργοποίησης του πολίτη, της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής

Στόχος 3: Άνοιγμα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στον κόσμο

- 3.1. Ενίσχυση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και την έρευνα καθώς και με την ευρύτερη κοινωνία
- 3.2. Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος
- 3.3. Βελτίωση της εκμάθησης ξένων γλωσσών
- 3.4. Αύξηση της κινητικότητας και των ανταλλαγών
- 3.5. Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Επίσης, τα «Επίπεδα αναφοράς μέσω ευρωπαϊκών επιδόσεων στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση» όπως καθορίστηκαν το 2003 από το Συμβούλιο Υπουργών, είναι επιγραμματικά τα ακόλουθα:

- ◆ Μέχρι το 2010, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος στον δείκτη που αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, θα πρέπει να μην υπερβαίνει το 10%.
- ◆ Μέχρι το 2010, ο συνολικός αριθμός αποφοίτων από σχολές Μαθηματικών, Φυσικών και Τεχνολογίας θα πρέπει να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 15%, ενώ ταυτόχρονα να μειωθεί και η διαφορά αριθμού αποφοίτων με βάση το φύλο.
- ◆ Μέχρι το 2010, θα πρέπει τουλάχιστον το 85% των ευρωπαίων νέων ηλικίας 22 ετών να έχει ολοκληρώσει το δεύτερο κύκλο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γενικό ή Επαγγελματικό Λύκειο).
- ◆ Μέχρι το 2010, θα πρέπει να μειωθεί τουλάχιστον κατά 20% το ποσοστό των ευρωπαίων νέων ηλικίας 15 ετών που έχουν χαμηλή επίδοση στην ικανότητα κατανόησης κειμένου.
- ◆ Μέχρι το 2010, το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό συμμετοχής στη δια βίου μάθηση, θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 12,5% του ενήλικου ενεργού πληθυσμού (25-64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Η Τ.Ε.Ε. σήμερα.

Κεντρικά Ζητήματα - Προβληματισμοί - Προσεγγίσεις

Αν αποσκοπούμε στην ουσιαστική αναβάθμιση της Εκπαίδευσης, πρέπει να αναζητήσουμε τα αίτια που έχουν οδηγήσει στην υποβάθμιση όχι μόνο "του μορφωτικού χαρακτήρα του Γενικού Λυκείου"⁵ αλλά και στην υποβάθμιση-απαξίωση της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευση, της Τ.Ε.Ε., εντός της Εκπαιδευτικής και της κοινωνίας ολόκληρης.

Στην "Έκθεση..."⁶ του Π.Ι. αναφερόταν ότι: «γενικά, δεν είναι δυνατόν να μιλά κανείς για αιτιώδεις σχέσεις στην εκπαίδευση» (D. Horf & Π. Δ. Ξωχέλλης, 2003). Τα θέματα εκπαίδευσης δεν είναι, πράγματι, προσδιοριστικά - ντετερμινιστικά αλλά στοχαστικά, με την έννοια του **πολυσύνθετου** και του **περιορισμένου της γνώσης των αιτιών** που προκαλούν το αποτέλεσμα.

Από την άλλη πλευρά, το έλλειμμα στη σχετική επιστημονική έρευνα για το ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα είναι διαπιστωμένο, παρ' όλο που όλο και περισσότερες μεμονωμένες προσπάθειες Ελλήνων ερευνητών εμφανίζονται στο επιστημονικό στερέωμα. Εξακολουθούν λοιπόν για μια ακόμη φορά οι προσπάθειες μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων που επιχειρούνται στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση να μην τίθενται σε επιστημονική βάση. Εξάλλου, εκπαιδευτικά μοντέλα με προέλευση ξένες χώρες και διαφορετικές κοινωνίες και οικονομίες, απαιτούν και αυτά πριν από την οποιαδήποτε εφαρμογή τους, διερευνητικές προσπάθειες και σταθμιστικές διεργασίες που πολλές φορές λησμονούνται, με όλα τα δυσάρεστα για τις μεταρρυθμιστικές επιδιώξεις επακόλουθα. Για τον λόγο αυτό θεωρούμε ότι η Έρευνα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου για την **"Αξιολόγηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης"**⁷ που ολοκληρώθηκε το 2009, ήρθε να καλύψει, μερικώς βέβαια και αυτή, ένα κενό. Κύριο χαρακτηριστικό της ήταν ο στόχος της να διερευνήσει τα θέματα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης όχι τόσο στο επίπεδο των επιστημονικών βιβλιογραφικών αναφορών αλλά συνδυάζοντας την ποσοτική με την ποιοτική επιτόπια έρευνα, προσεγγίζοντας την ίδια τη σχολική μονάδα, και καταγράφοντας τις θέσεις και τις τάσεις των πρωταγωνιστών και των συντελεστών της σχολικής πραγματικότητας: εκπαιδευτικών, στελεχών της εκπαίδευσης, μαθητών και γονέων. Με κίνδυνο υπεραπλούστευσης θα λέγαμε ότι απεδείχθη και ερευνητικά ότι **το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα με όλα τα θετικά σημεία αλλά και τις αναμφισβήτητες αδυναμίες του, στην καθημερινή πραγματικότητα μετασχηματίζεται και ανασχηματίζεται προς νέα μορφώματα που δρουν ανεξέλεγκτα, μακράν των επίσημα διατυπωμένων αρχών και επαγγελιών και κυρίως μακριά από τις προσδοκίες των εμπλεκόμενων.**

⁵ "Μελέτη για τη μορφωτική αυτοτέλεια του Λυκείου και τον Διάλογο για την Παιδεία. Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών", Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2009

⁶ "Έκθεση για την καθιέρωση", όπ. παρ.

⁷ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, "Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση. Έρευνα για την αξιολόγηση ποιοτικών χαρακτηριστικών του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης", Αθήνα 2008.

Παρά τα όποια ερευνητικά κενά που προαναφέρθηκαν, επιβάλλεται να εκτιμηθεί η υπάρχουσα κατάσταση στην ελληνική δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση με την καταγραφή και την αξιολόγηση των προβλημάτων που έχουν ανακύψει. Αυτό, και για έναν πρόσθετο λόγο: Ενώ οι αδυναμίες και τα προβλήματα του Ενιαίου Λυκείου είναι πλέον κοινός τόπος και έχουν επαρκώς επισημανθεί στον παρόντα **Διάλογο για την Παιδεία**, αντιθέτως, **η καταγραφή των αδυναμιών της Τ.Ε.Ε. περιορίζεται στο στενό περιβάλλον της Τ.Ε.Ε.**, κρατώντας τους ενδιαφερομένους στη μοναξιά της αόριστης αλλά βεβαιωμένης πικρίας.

Θα ήταν χρήσιμο η καταγραφή των προβλημάτων της Τ.Ε.Ε. να παρακολουθούσε, ως ένα βαθμό, **συγκριτικά** τις αδυναμίες του Γενικού Λυκείου. Θα καταδεικνυόταν έτσι ότι σε πολλά σημεία η Τ.Ε.Ε. υστερεί, αλλά επίσης και ότι σε άλλες περιπτώσεις η Τ.Ε.Ε. υπερτερεί της γενικής εκπαίδευσης, χωρίς όμως αυτό να έχει γίνει στοιχείο προς όφελός της. Αυτό είναι ένα ακόμη ενδιαφέρον όσο και σημαντικό σημείο προς διερεύνηση. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι τα ερωτήματα που ακολουθούν δεν είναι τυχαία. Αποτελούν τις διαπιστωμένες αδυναμίες του "συστήματος Τ.Ε.Ε.", ή ακόμη και τα σημεία εκείνα για τα οποία, δικαίως ή αδικώς, έχει αναπτυχθεί ευρύς και έντονος προβληματισμός στην "τεχνολογική" εκπαιδευτική κοινότητα και είναι, επομένως, απαραίτητο να τονιστούν στην παρούσα ΕΙΣΗΓΗΣΗ και, φυσικά, και να συζητηθούν στον **Διάλογο για την Παιδεία**.

Εκ προοιμίου όμως διατυπώνεται η παρακάτω παρατήρηση, που αποτελεί σιωπηρό αλλά υπαρκτό άξονα προβληματισμού, που διατρέχει όλη τη σειρά των ερωτημάτων-προτάσεων που ακολουθούν: **όλες οι μορφές δευτεροβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης (ΕΠΑ.Λ., ΕΠΑ.Σ., ΕΠΑ.Σ. του Ο.Α.Ε.Δ., του Ο.Ε.Ε.Κ., άλλων φορέων, μεταγυμνασιακά Ι.Ε.Κ., μεταλυκειακά Ι.Ε.Κ., μονάδες Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης κτλ.)** πρέπει να επαναμελετηθούν και να συν-μελετηθούν έτσι ώστε, με σειρά βελτιωτικών ενεργειών, να συγκλίνουν προς την υπηρετήση **μια συνεπούς κοινής στρατηγικής εκ μέρους, ει δυνατόν, όλων των συνεργαζόμενων και αμοιβαία συμπληρούμενων αντισυμβαλλομένων: πολιτείας, κεντρικής διοίκησης, στελεχών της εκπαίδευσης, εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων, εξωσχολικών παραγόντων, κοινωνικού συνόλου**, πράγμα που σήμερα, λόγω των πάντοτε αποσπασματικών και χωρίς διάλογο (αν όχι συναίνεση) τροποποιήσεων και μεταρρυθμίσεων, ελλείπει.

Ας σημειώσουμε ενδεικτικά ότι οι Μεταρρυθμίσεις άλλων κρατών προετοιμάζονται επί σειράν ετών και εφαρμόζονται συνήθως κατ' αρχήν πειραματικά ενώ αλλού (Γαλλία, λίγα χρόνια προηγουμένως) της Μεταρρύθμισης προηγήθηκε έρευνα ⁸, με πολλαπλές ερευνητικές μεθόδους και με εξαιρετικά μεγάλο δείγμα συμμετεχόντων).

Επανερχόμαστε στα προβλήματα της εντός του δευτεροβάθμιου σχολείου, Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ε.).

⁸ Έχει μεταφραστεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, "ΓΑΛΛΙΑ: Επιτροπή για τον εθνικό διάλογο με θέμα: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ.

Ο ΚΑΘΡΕΠΤΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ. Τι λένε οι Γάλλοι για το σχολείο τους (μετάφραση: Ντ. Πουαριέ).

I. Προβλήματα που αφορούν και τους δύο τύπους Λυκείων

Προβλήματα που ταλανίζουν και τους δύο τύπους δευτεροβάθμιων σχολείων, είτε γενικής είτε τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, υπάρχουν πολλά, όπως: η πληθώρα της διδακτέας ύλης και η διάκρισή της από την εξεταστέα, η αναχρονιστική διδακτική μεθοδολογία η οποία κατά κανόνα δίνει έμφαση στην απομνημόνευση και στη μηχανιστική εφαρμογή διαδικασιών, η ελλιπής εφαρμογή των μέτρων της πολιτείας για την ενίσχυση των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, καθώς και για την παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Ωστόσο, η μελέτη των προβλημάτων όπως αυτά αναφέρονται στη σχετική Εισήγηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου⁹, καταδεικνύει **ομοιότητες αλλά και διαφορές**, καθώς και διαφορετικό βαθμό έντασης ως προς την επίδραση που ασκούν τα δεδομένα αυτά στις δυο ξεχωριστές μορφές του Λυκείου, όπως φαίνεται πιο κάτω.

II. Προβλήματα που αφορούν το Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑ.Λ.) και τις Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ.)

Σε ό,τι αφορά τα **Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.) και τις Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ.)**, ως σημαντικό πρόβλημα επισημαίνεται η όξυνση του χρόνιου προβλήματος της κοινωνικής απαξίωσης της δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης εν γένει. Συνέπεια της απαξίωσης αυτής είναι να προσελκύουν τα ΕΠΑ.Λ. και οι ΕΠΑ.Σ. **αισθητά μικρότερο αριθμό μαθητών** από ό,τι τα Ενιαία Λύκεια, φαινόμενο που έρχεται σε αντίθεση με τα δεδομένα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών αλλά και με τη θέση που διατηρούν στο τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό σύστημα οι Τεχνολογικές Σχολές. Επί πλέον, η πλειονότητα των μαθητών που επιλέγουν να φοιτήσουν στα ΕΠΑ.Λ. και στις ΕΠΑ.Σ. χαρακτηρίζεται από **χαμηλές σχολικές επιδόσεις**, όπως και στα προγενέστερα ΤΕΕ, πολλές φορές δε από έλλειψη βασικών-στοιχειωδών γνώσεων.

Ως σημαντικά επίσης προβλήματα των ΕΠΑ.Λ. - ΕΠΑ.Σ. επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- ♦ υπάρχει πολύ περιορισμένη και μη συστηματική σύνδεση με την αγορά εργασίας,
- ♦ οι προσφερόμενες ειδικότητες εξακολουθούν να καθορίζονται χωρίς την επιβαλλόμενη τεκμηρίωση, με συνέπεια, σε πολλές περιπτώσεις, να μην ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας,
- ♦ υπάρχουν επικαλύψεις αντί συνάρθρωση με το Σύστημα Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.),
- ♦ υπάρχει σύγχυση ως προς την εννοούμενη κατάρτιση σε δευτεροβάθμιο επίπεδο (παλιές ΤΕΣ, ΤΕΕ Α' Κύκλου, ΕΠΑ.Σ.) και στην μεταδευτεροβάθμια κατάρτιση (Ι.Ε.Κ.),
- ♦ υπάρχει έλλειψη κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων,
- ♦ υπάρχει σύγχυση σχετικά με τα επίπεδα σπουδών των πτυχίων των αποφοίτων των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ., σε συσχετισμό και με τα ευρωπαϊκά δεδομένα,

⁹ "Μελέτη για τη μορφωτική αυτοτέλεια του Λυκείου ...", όπ. παρ.

- ♦ υπάρχει ελλειμματική διοικητική υποστήριξη και διαχείριση του τεχνολογικού επαγγελματικού εκπαιδευτικού συστήματος. Η Διοίκηση, είτε σε κεντρικό επίπεδο είτε σε επίπεδο περιφέρειας ή και σχολικής μονάδας, έχοντας ομολογούμενως να αντιμετωπίσει πολλαπλά και δυσεπίλυτα προβλήματα, δεν κατάφερε να συναρμοσθεί με τις επιστημονικές-παιδαγωγικές απαιτήσεις και με τον σχεδιασμό των αρμοδίων οργάνων, με συνέπεια ο κεντρικός σχεδιασμός στην πράξη κυριολεκτικά να παραμορφώνεται και να ακυρώνεται, δημιουργώντας αίσθημα πικρίας (και, σε μερικές περιπτώσεις, δικαιολογημένης αδιαφορίας) σε όλους τους συμβαλλομένους,
- ♦ ως ζήτημα, τέλος, που στις γενικές γραμμές δεν κρίνεται ότι ωφελεί παρά μόνον μικροπρόθεσμα την εκπαίδευση, επισημαίνεται το γεγονός των αλλεπάλληλων όχι καλά σχεδιασμένων μεταρρυθμίσεων.

Αναλυτικότερα, τα κυριότερα **κεντρικά ζητήματα** που εγείρουν έντονο διάλογο, τοποθετήσεις και αναζητήσεις, γύρω από τα οποία εμφανίζονται επιπρόσθετα προβλήματα της Τ.Ε.Ε., είναι τα παρακάτω, τα οποία και θα προσδιορίσουν κατά κύριο λόγο την ίδια τη **δομή** και τη μορφή της Τ.Ε.Ε.

3.1. Ενιαία Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ή δύο ισότιμοι τύποι Λυκείων.

Πρέπει να προσβλέπουμε σε μια Ενιαία Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ή σε δύο ισότιμους τύπους Λυκείων;

Η αμοιβαία "συγχώνευση" των δύο Λυκείων, Γενικού και Επαγγελματικού, προς τη μορφή του "**Ενιαίου Λυκείου**", βρίσκεται στις προθέσεις πάρα πολλών, μολοντί λειτουργεί περισσότερο ως εμβληματικός οραματισμός που, από κοινού με το αίτημα για "**υποχρεωτική δωδεκάχρονη εκπαίδευση**" δηλώνει περισσότερο την ανάγκη για "αξιόπιστη δημόσια εκπαίδευση με ίσες ευκαιρίες για όλα τα ελληνόπουλα", παρά για μελετημένη, συγκροτημένη εκπαιδευτική δομή. Δεν είναι ακόμα ξεκαθαρισμένο τι εννοεί ο καθένας με τον όρο "Ενιαίο Λύκειο". Είναι κάτι σαν το Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο, μορφή και αυτό του παλαιού και δοκιμασμένου "Comprehensive School"; Είναι ένα απλό Γενικό Λύκειο με μία-δύο επιπλέον κατευθύνσεις; Σε κάθε περίπτωση, ο οραματισμός αυτός επισύρει αυτομάτως την απάντηση του "για την ώρα ανέφικτο". Έτσι, όλες οι μεταρρυθμίσεις περιορίζονται στην **ισοτιμία μεταξύ των δύο Λυκείων**. Έχει όμως αυτή επιτευχθεί;

Η ισοτιμία δεν απουσιάζει από τα κεντρικά νομοθετήματα. Ακυρώνεται όμως στην πράξη, από πολλούς λόγους εκ των οποίων ίσως ο κυριότερος είναι η προσέλευση, τελικά, από την Τ.Ε.Ε. μαθητών με χαμηλή σχολική επίδοση, συνακόλουθη και αυτή με τη σειρά της με την χαμηλής οικογενειακής οικονομικής στάθμης προέλευση των μαθητών της Τ.Ε.Ε.

Επισημαίνουμε όμως, επίσης, ότι στην εκπαιδευτική πραγματικότητα ακόμα και οι "αθώες" (;) διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους δύο τύπους Λυκείων, δυσχεραίνοντας τον κοινωνικό συγχρωτισμό μεταξύ των μαθητών γενικής και τεχνικής εκπαίδευσης, μετατρέπουν το Επαγγελματικό Λύκειο σε οιονεί περιθωριακό κοινωνικά σχολείο, ακόμη και αν αυτό είναι ισότιμο με το άλλο, "στα χαρτιά". Ακόμη εντονότερη είναι η αίσθηση περιθωριοποίησης των ΕΠΑ.Σ. Το ερώτημα που παραμένει (θα αναλυθεί πιο κάτω), είναι πώς συσχετίζονται οι ΕΠΑ.Σ., αν διατηρηθούν, με το σύστημα αυτό των δύο ισότιμων Λυκείων.

Εύλογα επομένως καταγράφεται η τάση να εξεταστεί η περίπτωση τουλάχιστον "αντισταθμιστικών μέτρων", εφαρμοσμένων κυρίως στην καθημερινότητα της σχολικής ζωής, π.χ. **κοινών σχολικών κτιρίων ή, έστω, αιθουσών κοινής χρήσης, συνδιδασκαλία ορισμένων μαθημάτων, κοινά προγράμματα πολιτισμού, συνεργασίες εκπαιδευτικών**, όσες δυσκολίες και αν αυτά αναμφισβήτητα επιφέρουν σε επίπεδο διοίκησης και φυσικά **κατ' αρχήν πειραματικά σε μικρό αριθμό ενδιαφερόμενων σχολείων**. Το βάρος πέφτει στη διοίκηση: θα πρέπει να εντέλλεται να υποστηρίξει τέτοιες ενέργειες, επινοώντας λύσεις έξω από τα συνήθη τεχνοκρατικά πλαίσια δράσης της. Ας υπενθυμίσουμε εδώ "συνεργασιακά" μοντέλα διδασκαλίας και διοίκησης που εφαρμόζονται στο εξωτερικό όπως ο **"ευέλικτος χρόνος"** (συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών διαφορετικών-συμπληρωματικών ειδικοτήτων), **χρήση του rotating system** στις αίθουσες διδασκαλίας και άλλα (βλ. σχετική παράγραφο).

Τέλος, καταγράφεται η ανάγκη παράλληλης λειτουργίας **Ειδικών Λυκείων (κλασικά, εκκλησιαστικά, μουσικά κτλ.)**, όπως επίσης και ότι χρειάζεται προσθετο ενδιαφέρον για τα **Εσπερινά Λύκεια**.

3.2. Τ.Ε.Ε. και αγορά εργασίας.

Τ.Ε.Ε. και αγορά εργασίας ή/και τριτοβάθμια Εκπαίδευση (κατ' επιλογήν του μαθητή).

Πτυχίο ή/και Απολυτήριο.

Ένα από τα πρώτα ερωτήματα που τίθενται σχετικά με την επιζητούμενη φυσιογνωμία της Τ.Ε.Ε. είναι αν πρόκειται για Σχολείο που πρέπει να οδηγεί αποκλειστικά στην αγορά εργασίας ή Σχολείο που να οδηγεί κατ' επιλογήν του μαθητή, είτε στην αγορά εργασίας είτε στην τριτοβάθμια συνέχιση των σπουδών. Αντίστοιχα τίθεται και το ερώτημα του παρεχόμενου τίτλου κατά την αποφοίτηση: Πτυχίο ή Απολυτήριο; ή και Πτυχίο και Απολυτήριο; ή είτε Πτυχίο είτε Απολυτήριο;

Επάγγελμα ή/και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο δίνει μεγάλη σημασία στην δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση για πολλούς λόγους. Ένας από αυτούς είναι ότι με την αυτόβουλη προσέλευση μαθητών και μαθητριών προς αυτήν και υπό την προϋπόθεση των καλών αποτελεσμάτων στη μόρφωση και την κοινωνικοποίηση των αποφοίτων της, το ζήτημα της υπερβολικής (όταν αυτή είναι τέτοια) προσέλευσης των υποψηφίων προς την Ανώτατη Εκπαίδευση στη χώρα μας, ως μόνης λύσης προς την ολοκλήρωση του ατόμου, θα αυτορυθμιστεί επ' ωφελεία και των υποψηφίων, και των Ανώτατων ιδρυμάτων και της οικονομίας και της κοινωνίας γενικότερα.

Η σύνδεση του ΕΠΑ.Λ. με την αγορά εργασίας και όλα όσα αυτό συνεπάγεται, αποτελεί ασφαλώς τον κύριο χαρακτήρα ενός Λυκείου που θέλει να λέγεται και να είναι "Επαγγελματικό", ανταποκρινόμενο στη βούληση μεγάλου τμήματος των ελληνικών οικογενειών να δουν τους γόνους τους να αποκαθίστανται κοινωνικά, επαγγελματικά, οικονομικά, και μάλιστα άμεσα, αν δεν είναι οι "τυχεροί" που θα περάσουν από τις τριτοβάθμιες δομές. Το ερώτημα επομένως είναι

αν το Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο θα οδηγεί, εκτός από την αγορά εργασίας, και στην τριτοβάθμια προοπτική, διαζευκτικά.

Το σημερινό ΕΠΑ.Λ. προσπάθησε να λύσει την παραπάνω διπλή αποστολή (κοινή Α' τάξη, κοινά μαθήματα με το Γενικό Λύκειο) όμως τα αποτελέσματα δεν έχουν ακόμα αξιολογηθεί. Η άποψη ότι "δεν χωράνε δυο καρπούζια σε δυο μασχάλες" και ότι το (Τεχνικό) Επαγγελματικό Λύκειο πρέπει να περιοριστεί στον χαρακτήρα του της προετοιμασίας αποκλειστικά για την αγορά εργασίας, αντικρούεται από την αντίθετή της ότι δεν επιτρέπεται να μπαίνουν κανενός είδους φραγμοί, φανεροί ή σιωπηροί, μέσα στην εκπαίδευση. Στην περίπτωση επομένως της αναγκαίας διπλής αποστολής του (Τεχνικού) Επαγγελματικού Λυκείου, θα πρέπει να ξεκαθαριστεί ότι η μεν πολιτεία χρέος έχει να θεσμοθετήσει **νέα αξιόπιστα και αποτελεσματικά μέτρα στήριξης των μαθητών** που τυχόν επιθυμούν να δοκιμάσουν τις δυνάμεις τους και στην τριτοβάθμια Εκπαίδευση, οι δε μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι οφείλουν να καταβάλουν για το σκοπό αυτό πρόσθετο "τίμημα", που θα συνίσταται σε **πρόσθετη μαθησιακή προσπάθεια**, (ακόμα και σε ενδεχόμενη "απώλεια", κατά την άποψη ορισμένων, μιας σχολικής χρονιάς). Οποσδήποτε, το πρόβλημα δεν λύνεται, με την ανεδαφική υπερφόρτωση ύλης που χαρακτηρίζει, κατά την άποψη πολλών, το σημερινό ΕΠΑ.Λ.

Σε κάθε περίπτωση, κοινή είναι η άποψη ότι το ζήτημα αυτό πρέπει να **συνεξεταστεί** με το ζήτημα των **εισαγωγικών εξετάσεων**, και της μορφής που αυτές θα πρέπει να έχουν, αν και εφόσον αυτές εξακολουθούν να υπάρχουν.

Εισαγωγικές Εξετάσεις και Τεχνική Εκπαίδευση

Το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (στις διάφορες μέχρι σήμερα εκδοχές του) αναμφισβήτητα έχει λειτουργήσει ανασταλτικά σε κάθε προσπάθεια ενίσχυσης του μορφωτικού χαρακτήρα και της παιδευτικής αυτοτέλειας του Γενικού Λυκείου και αναδείχθηκε σε ένα από τα κύρια αίτια που υπονομεύουν και πλήττουν τη λειτουργία του Λυκείου ως αυτόνομης εκπαιδευτικής βαθμίδας. Παράλληλα όμως, «αποσύνδεση» και **πλήρης «αποδέσμευση»** του Λυκείου από το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δε μπορεί αλλά και δεν πρέπει να γίνει, αφού η ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που «εφάπτεται» της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οφείλει μεταξύ άλλων να προσφέρει στους μαθητές «...τις απαραίτητες γνώσεις και εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα» (Ν. 2525/98). (Η "απάντηση" στις αιτιάσεις αυτές είναι **όχι η πλήρης ή η άκριτη «αποδέσμευση»** του Λυκείου από αυτή την υποχρέωση, **αλλά η ενίσχυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών και των δύο Λυκείων** ώστε αυτά να προσφέρουν ολοκληρωμένη παιδεία και εκπαίδευση η οποία ταυτόχρονα θα καλύπτει και τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση).

Το (Τεχνικό) Επαγγελματικό Λύκειο είναι εξ αντικειμένου μερικώς συνδεδεμένο με τις εισαγωγικές εξετάσεις, με επιτυχία που δεν είναι ακόμη δυνατόν να αποτιμηθεί. Οι αποφάσεις για το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εξυπακούεται ότι θα επηρεάσει ισοτίμως και την Τ.Ε.Ε.

Ωστόσο, ολοένα και εμφανίζεται η άποψη σύμφωνα με την οποία οι Εισαγωγικές Εξετάσεις, αν διατηρηθούν, για το (Τεχνικό) Επαγγελματικό Λύκειο θα μπορούσαν να μην είναι ολοκληρωτικά κοινές με τις Πανελλαδικές του Ενιαίου

Λυκείου, αλλά να **διαφοροποιούνται**, έστω και ελαφρά, με βάση **ειδικές απαιτήσεις των Α.Ε.Ι.-Α.Τ.Ε.Ι.** από τους μαθητές των (Τεχνικών) Επαγγελματικών Λυκείων -αποφεύγοντας, βεβαίως, αντιπαιδαγωγικές και εύκολα καταστρατηγούμενες "διευκολύνσεις" που εξελίσσονται σε "παραθυράκια" και σε πιθανές καταστρατηγήσεις των μέτρων. Η **εγκατάλειψη της υπερβολικής ομοιομορφίας και της τυποποίησης της εξεταστέας ύλης** (όπως ισχύει σήμερα χάριν της ισότητας και της δικαιοσύνης έναντι των υποψηφίων), ώστε τα πανεπιστημιακά "πρώτα έτη" να στελεχώνονται από πρωτοετείς σπουδαστές διαφορετικών προφίλ και διαφορετικής γνωσιακής κουλτούρας, θα πρέπει να εξεταστούν.

3.3. Διατήρηση ή όχι των ΕΠΑ.Σ. Προϋποθέσεις.

Η μεταρρύθμιση του 2006 της δευτεροβάθμιας Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σχεδιάστηκε με έναν -ανάμεσα σε άλλους- εύλογο και πολύ σημαντικό στόχο:

Η Τ.Ε.Ε. να εμπλουτιστεί με ένα τμήμα της τέτοιο που θα διασφαλίζει ευέλικτη (εύκολα προσαρμόσιμη στις αναπροσαρμογές των αναγκών της αγοράς) επαγγελματική μόρφωση των μαθητών Λυκείου, κατ' επιλογήν τους, που σημαίνει γρήγορη ίδρυση νέων Ειδικοτήτων. Ως προς τις Ειδικότητες που θα στελέχωναν το τμήμα αυτό της εκπαίδευσης θα ήταν τέτοιες που δεν θα απαιτούσαν ιδιαίτερη θεωρητική στήριξη. Ο διπλός αυτός στόχος οδήγησε στην ίδρυση, πλάι στο ΕΠΑ.Λ., και των ΕΠΑ.Σ.

Όμως, η δημιουργία των ΕΠΑ.Σ. κατά την άποψη πολλών δεν τήρησε κάποιες βασικές προϋποθέσεις, τις οποίες εντούτοις υπαινισσόταν η Έκθεση¹⁰ του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, η οποία τοποθετούσε τις ΕΠΑ.Σ. πλήρως **εντός του εκπαιδευτικού συστήματος**, "ώστε να μην στερείται ο μαθητής την ενεργητική επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος στη συγκρότηση της προσωπικότητάς του". Και σήμερα οι ΕΠΑ.Σ. λειτουργούν εντός του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά με λιγότερο ή περισσότερο ουσιαστική την ένταξή τους αυτή.

Επιπροσθέτως, "απαιτητικές" Ειδικότητες εγκλωβίστηκαν στις ΕΠΑ.Σ. (και αποκλείστηκαν έτσι απόφοιτοι που θα στελέχωναν την κατηγορία των "**μεσαίων στελεχών**" της αγοράς), ζήτημα που θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστεί.

Γενικά, οι Ειδικότητες των ΕΠΑ.Σ. αν αυτές συνεχίσουν να υπάρχουν, δεν μπορεί να είναι το αρνητικό υπόλοιπο των Ειδικοτήτων του ΕΠΑ.Λ. Οφείλει να υπάρξει στο μέλλον σοβαρό και ανανεωμένο **σύστημα ομαδοποιήσεων, κατανομών και κριτηρίων**, με όραμα την επαγγελματική δραστηριότητα, σύστημα που θα διοχετεύει με αξιόπιστο τρόπο τις Ειδικότητες στο ΕΠΑ.Λ. ή στις ΕΠΑ.Σ..

Αρκετή απήχηση έχει η άποψη **οι ΕΠΑ.Σ. να απορροφηθούν από το ΕΠΑ.Λ.** και να **ενσωματωθούν** σε αυτό, άμεσα ή σταδιακά, στο σύνολό τους ή μόνον αυτές του ΥΠ.Ε.Π.Θ.. Ταυτόχρονα τα Ι.Ε.Κ. να αναδιαμορφώσουν τον χαρακτήρα τους σε αμιγώς μεταλυκειακή βαθμίδα **επαγγελματικής εξειδίκευσης**, όπως άλλωστε ήταν και ο αρχικός σχεδιασμός τους.

Επειδή όμως αυτό δεν φαίνεται να είναι εφικτό, και επειδή κατά την άποψη πολλών οι ΕΠΑ.Σ. **κρίνονται απαραίτητες**, και μάλιστα **εντός του εκπαιδευτικού συστήματος**, προτείνεται η διατήρησή τους αλλά ταυτόχρονα η μελέτη και

¹⁰ "Έκθεση για την καθιέρωση...", όπ. παρ.

ο επανασχεδιασμός τους με βελτιωτικά μέτρα, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν, και ενδεχομένως και άλλα ακόμη.

3.4. ΕΠΑ.Λ. (ή "Τεχνολογικό Λύκειο"): Σχολείο που υπηρετεί την "Γενικοποιημένη Τεχνολογική Εκπαίδευση" ή "Σχολείο με Ειδικότητες", σε ποιο βαθμό, και με ποιες προϋποθέσεις.

Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα προς επίλυση ζητήματα σχετικά με τη δευτεροβάθμια Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση, αυτό που συγκεντρώνει και τη μεγαλύτερη συζήτηση.

Η άποψη για **γενικοποίηση** των σπουδών της δευτεροβάθμιας Τ.Ε.Ε., που στη σύγχρονη εποχή έχει κερδίσει έδαφος διεθνώς, έχει ήδη εφαρμοστεί ως ένα βαθμό και στη χώρα μας εδώ και αρκετά χρόνια, και έχει ήδη διαφοροποιήσει την Τ.Ε.Ε. από τη μορφή που αυτή είχε τις παλιότερες δεκαετίες. Το πρότυπο του αποφοίτου της ως ένα είδος "εμπειροτέχνη" που στερείται παντελώς γενικής παιδείας και που, πέρα από την τέχνη που έχει μάθει, δεν είναι ικανός να αναλάβει καμιά συνθετότερη εργασία, είναι ένα στερεότυπο του παρελθόντος που έχει ξεπεραστεί από τα πράγματα, και τα οικονομικά και τα εκπαιδευτικά. (Οι ελλείψεις στη βασική μόρφωση που διαπιστώνονται σήμερα στους μαθητές της Τ.Ε.Ε. φαίνεται ότι έχουν αλλού την αφετηρία τους -αδυναμίες ήδη από το Δημοτικό Σχολείο και το Γυμνάσιο, επιλογή της Τ.Ε.Ε. από τους πλέον αδύνατους μαθητές κ.ο.κ.- και όχι από μια υποτιθέμενη υπερβολικά εξειδικευμένη παρεχόμενη γνώση στην ίδια την Τ.Ε.Ε., όπως παλιότερα).

Η γενικοποίηση αυτή των σπουδών έχει επιτευχθεί αφενός με την αναβάθιση, στο ταξινομικό σχήμα των επαγγελμαμάτων στα οποία προσβλέπει η Τ.Ε.Ε., κατά μία ή και δύο βαθμίδες (λ.χ. παλιά μιλούσαμε για Εξειδικεύσεις, στη συνέχεια μιλήσαμε για Ειδικότητες, σήμερα μιλούμε όχι μόνο για **Ειδικότητες** αλλά και για **Τομείς**), αφετέρου με τη μείωση των τριών ετών τεχνικής εκπαίδευσης σε δύο, προς όφελος ενός γενικότερου **Α' έτους Γενικών Τεχνολογικών Σπουδών**, αλλά και, επίσης, μέσα από τα Ωρολόγια Προγράμματα και τα Αναλυτικά Προγράμματα όπου κεντρική θέση κρατούν **Βασικά Τεχνολογικά Μαθήματα Ειδικότητας** και βασικές τεχνολογικές γνώσεις που υπηρετούν και στηρίζουν τις ειδικές γνώσεις, μαθήματα που, βεβαίως, πρέπει να προηγούνται και να συμπληρώνονται από **Ειδικά Τεχνολογικά Μαθήματα** με ειδικές γνώσεις συναφείς προς τα προετοιμαζόμενα αυριανά επαγγέλματα.

Συγκεκριμένα, από το 2006, η Τ.Ε.Ε. οδηγήθηκε στην ίδρυση ενός ΕΠΑ.Λ. με περιορισμένο αριθμό Κύκλων, Τομέων και Ειδικοτήτων για να βελτιώσει το μειονέκτημα που παρουσίαζε κατά την προγενέστερη φάση της, από πλευράς διοίκησης και διαχείρισής της, δηλαδή για να απαλλαγεί από την υπερβολική διεύρυνση του αριθμού των γνωστικών αντικειμένων που εμπεριείχε, αλλά και από την υπερβολική εξειδίκευση που παρουσίαζαν ορισμένα από τα αντικείμενά της.

Επομένως, το ερώτημα που τίθεται σήμερα είναι αν θέλουμε μια Τ.Ε.Ε. **με ακόμη περισσότερο γενικοποιημένη τεχνολογική γνώση**, ως ποιο βαθμό και πώς επιτυγχάνεται αυτό, και βεβαίως με ποιες επιπτώσεις, ή αν θέλουμε μια Τ.Ε.Ε. που θα συνεχίζει να έχει **αναφορά στο επάγγελμα ή σε ομάδα επαγγελμαμάτων**, στην οποία όμως Τ.Ε.Ε. θα υπάρξει ασφαλώς **εξορθολογισμός στον βαθμό γενικοποίησης, στους συσχετισμούς βασικών-γενικών μαθημάτων προς**

μαθήματα ειδικότητας, στη βελτίωση της σειράς των προαπαιτούμενων γνώσεων στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, στο συνεπές με όλα τα παραπάνω Πρόγραμμα Σπουδών και Διδακτικό Βιβλίο κ.ο.κ..

Όχι χωρίς κίνδυνο υπεραπλούστευσης θα διακινδυνεύαμε την άποψη ότι οι κεντρικοί άξονες που αντιστοιχούν με τις δυο αυτές προσεγγίσεις είναι εκείνος της προσέγγισης του ζητήματος μέσα από μακροοικονομικά μοντέλα, που βλέπει τον μαθητή περισσότερο ως αυριανό εργαζόμενο, και εκείνος της προσέγγισης με αφετηρία έναν κοινωνικοεκπαιδευτικό προβληματισμό που βλέπει τον μαθητή και ως αυριανό εργαζόμενο αλλά και, πρωτίστως, ως μαθητή, που θα πρέπει να γίνει ικανός να κατανοεί αλλά και να συμβάλλει στους μετασχηματισμούς του κοινωνικού και πολιτικού γίγνεσθαι.

Οι άξονες αυτοί επιγραμματικά παρουσιάζονται ως εξής:

1^ο. Λύκειο που παρέχει Γενική Τεχνολογική Εκπαίδευση, χωρίς Εξειδικεύσεις, χωρίς Ειδικότητες, αλλά με μικρό αριθμό Τομέων, μικρότερο του σημερινού. Η Ειδικότητα και η Εξειδίκευση αναβάλλονται για την μεταλυκειακή περίοδο (π.χ. Ι.Ε.Κ. ή ενδοεπιχειρησιακή εκπαίδευση εκ μέρους της μεγάλης επιχείρησης). Αναφέρεται ως η μόνη εφικτή λύση από πλευράς δυνατότητας της Διοίκησης να διαχειριστεί το εκπαιδευτικό σύστημα, και ως μόνη, επίσης, λύση που δίνει στον αυριανό απόφοιτο τη δυνατότητα να προσαρμόζεται στις ραγδαία εξελισσόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας και να αντιμετωπίζει την ανεργία, διακινούμενος από επάγγελμα σε επάγγελμα. Επιπροσθέτως υποστηρίζεται ότι είναι και λύση "ανθρωπιστική" γιατί δεν εγκλωβίζει το μαθητή στην επαγγελματική επιλογή των δεκαέξι του χρόνων.

2^ο. Λύκειο που παρέχει μεν Γενική Τεχνολογική Εκπαίδευση η οποία όμως καταλήγει από Τομείς (Β' τάξη) σε Ειδικότητες (Γ' τάξη), δημιουργώντας αποφοίτους ικανούς να απασχοληθούν άμεσα στο επάγγελμά τους, οι οποίοι θα απευθυνθούν σε Ι.Ε.Κ. μόνον αν θέλουν να πάρουν ιδιαίτερη Εξειδίκευση, ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες εργασιακές ανάγκες τους. Στην περίπτωση αυτή υπάρχει προβληματισμός αν πρέπει ή όχι ο αριθμός των Τομέων και των Ειδικοτήτων να είναι μεγαλύτερος από τον υπάρχοντα. Στόχος είναι η σύνδεση της Τ.Ε.Ε. με την επαγγελματική ζωή. Αναφέρεται ως η μόνη λύση που, παρ' όλο που δυσκολεύει τη Διοίκηση, προσελκύει περισσότερους μαθητές και μαθήτριες και, καθώς συνδέει τη θεωρία με την πράξη", δίνει στον απόφοιτο τη δυνατότητα γρήγορης απορρόφησης του από την αγορά εργασίας αλλά και δυνατότητα μετακίνησής του αν όχι σε οποιοδήποτε επάγγελμα πάντως σε μια πλειάδα συναφών επαγγελμάτων. Υποστηρίζεται και αυτή ως λύση "ανθρωπιστική" γιατί δεν αλλοτριώνει το άτομο ως προς επαγγέλματα στων οποίων την ελκυστικότητα δεν εθίστηκε ποτέ, και γιατί διατηρεί τις κυριότερες φάσεις της "επαγγελματικοποίησης" του μαθητή **εντός του Εκπαιδευτικού Συστήματος.**

Ενδιάμεσες απόψεις, με συνδυασμούς χαρακτηριστικών από τις παραπάνω αναφέρονται επίσης. Εξάλλου, όλες οι απόψεις εμπεριέχουν μικρό αριθμό **μαθημάτων Γενικής Παιδείας.**

3.5. Σύνδεση Ειδικοτήτων με: αγορά εργασίας, προσανατολισμούς του μαθητή, ανάγκες της κοινωνίας, εθνικές προτεραιότητες.

Η Σύνδεση της Τ.Ε.Ε. με την αγορά εργασίας εξειδικεύεται κυρίως με την θεσμοθέτηση των Τομέων και των Ειδικοτήτων με αξιόπιστο τρόπο, που θα λαμβάνει υπ' όψιν και τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, και τους προσανατολισμούς του μαθητή, και τις ανάγκες της κοινωνίας, και τις εθνικές προτεραιότητες. Οι επιλογές αυτές, κατ' αρχήν μπορούν να είναι οι υπάρχουσες σε ΕΠΑ.Λ. και Ε-ΠΑ.Σ.. Στο μέλλον όμως πρέπει να στηρίζονται σε αξιόπιστο Σύστημα Ομαδοποίησης Επαγγελματιών, που ως βασικό κριτήριό του θα έχει τις σπουδές που απαιτούνται για την υπηρεσία κάθε επαγγέλματος, δεδομένου ότι κάθε σοβαρή απόπειρα κατηγοριοποίησης τομέων ή ομάδων επαγγελματιών βασίζεται σε κριτήρια που αντλούνται από έγκυρες έρευνες και σχετίζονται με το πλαίσιο και τους στόχους του σχολείου (Αναφέρεται σχετικά η ταξινόμηση του John Holland). Με τον ν. Ν.3191/2003 {Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση (Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.)} έχει συσταθεί το Σύστημα 1 για την διερεύνηση των αναγκών της αγοράς εργασίας και στο οποίο το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο δεν μπορεί να απέχει..

Σε κάθε περίπτωση, αν η ζήτηση από τους μαθητές για κάποια Ειδικότητα είναι χαμηλή, αυτό θα πρέπει να οδηγήσει, από κοινού με τα τοπικά χαρακτηριστικά του κάθε τόπου, σε γεωγραφικές κατανομές των Ειδικοτήτων, αλλά όχι σε πλήρη απόσχιση της Ειδικότητας από το Εκπαιδευτικό Σύστημα. Επισημαίνεται η ανάγκη αναβάθμισης του χαρακτήρα της Τ.Ε.Ε. ως μιας εκπαίδευσης σύγχρονης και ελκυστικής που είναι ικανή να "παρακολουθεί" μοντέρνα, φρέσκα και νεανικά επαγγέλματα (π.χ. κατευθύνσεις τηλεόρασης, πολυμέσων, κινηματογράφου, θεάτρου, φωτογραφίας κτλ.). Συνείδηση πρέπει να γίνει ότι η Τ.Ε.Ε. πρέπει να καθρεφτίζει την πολυποίκιλη κοινωνία μας που στους κόλπους της εμπεριέχει πληθώρα επαγγελματικών δραστηριοτήτων, για πολλούς και για λίγους, πράγμα που αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό των σημερινών ανοιχτών κοινωνιών. Ας τονιστεί εδώ η πολύμορφη και απαιτητική εισαγωγή των Ειδικοτήτων που σχετίζονται με τον Πολιτισμό και την προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς μας που θα πρέπει να αναπτυχθεί στη χώρα μας, χώρα με αμύθητο πολιτιστικό πλούτο αλλά και κέντρο της ευρύτερης βαλκανικής γειτονιάς μας, αλλά και η μέριμνα που θα πρέπει να δοθεί, ειδικά από την Τ.Ε.Ε., μέσω μιας "διαθεματικής προσέγγισης", για την ευαισθητοποίηση και την τεχνολογική γνώση για την αντιμετώπιση των τεράστιων προβλημάτων που απορρέουν από το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής στον πλανήτη μας.

Γενικά, οι Τομείς και οι Ειδικότητες θα πρέπει να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, από τα οποία αναφέρονται **ενδεικτικά και μόνον** τα εξής:

- Να έχουν, πράγματι, χαρακτήρα "Ειδικότητας" (ή "Τομέα") και όχι "υψηλής εξειδίκευσης".
- Να αντιστοιχούν σε θετικές τάσεις της αγοράς (με όρους **προσφοράς και ζήτησης**).
- Να ενθαρρύνουν την μετατόπιση από την παραγωγή προϊόντων στον **σχεδιασμό** προϊόντων (*design*) και στις **υπηρεσίες** (αυξημένες απαιτήσεις).
- Να αξιοποιούν συγκριτικά **εθνικά πλεονεκτήματα** της χώρας μας.
- Να ενισχύουν τη διατήρηση **παραδοσιακών επαγγελματιών** που δεν είναι καλό να εξαφανιστούν.
- Να αντιστοιχούν σε ύπαρξη Ανώτατων Σχολών Α.Τ.Ε.Ι. ή Α.Ε.Ι.

- Να μην παραβλέπουν το γεγονός ότι διαθέτουν (όταν αυτό συμβαίνει) στήριξη από ιστορικά σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με ιδιαίτερο χαρακτήρα (Σιβιτανίδειος Σχολή, Διπλάρειος Σχολή κτλ.).

Για την περίπτωση που θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν ΕΠΑ.Σ., οι Ειδικότητες θα πρέπει, ενδεικτικά και πάλι:

- Να έχουν χαρακτήρα υψηλότερης εξειδίκευσης.
- Να μην απαιτούν ιδιαίτερη θεωρητική στήριξη.
- Να αντιστοιχούν σε θετικές τάσεις της αγοράς (με όρους *προσφοράς και ζήτησης*).
- Να ενισχύουν τη διατήρηση *παραδοσιακών επαγγελματών*.
- Να συμπληρώνουν Τομείς και Ειδικότητες των ΕΠΑ.Λ.

Ταυτόχρονα, πρέπει να υπάρξει σύστημα **ορθολογικής γεωγραφικής κατανομής των Ειδικοτήτων** σε εθνικό επίπεδο.

3.6. Αντιστοιχία πτυχίων με ευρωπαϊκές κατατάξεις (επίπεδα 2 και 3). Καθιέρωση Σχήματος Επαγγελματικής Πιστοποίησης. Κατοχύρωση επαγγελματικών δικαιωμάτων αποφοίτων.

Εκτιμάται ότι σε ό,τι αφορά τα ΕΠΑ.Λ. και στις ΕΠΑ.Σ. (όπως άλλωστε και με τα προγενέστερα ΤΕΕ) μεταξύ των αιτίων που προκαλούν την απαξίωση και την υποβάθμισή τους, είναι η απροσδιοριστία στην αντιστοιχία τους με τα ευρωπαϊκά δεδομένα. Συγκεκριμένη διερεύνηση του θέματος έχει δείξει ότι:

Βάσει του Ν. 2640/ΦΕΚ 206/3-9-1998 το πτυχίο του Α' Κύκλου ΤΕΕ αντιστοιχούσε σε επίπεδο 2 και το πτυχίο του Β' Κύκλου ΤΕΕ σε επίπεδο 3 σύμφωνα με την οδηγία 92/51/ΕΟΚ του Συμβουλίου. Σύμφωνα με την παραπάνω Οδηγία το πτυχίο ΕΠΑ.Λ και ΕΠΑ.Σ αντιστοιχεί και αυτό στο επίπεδο 3. Όμως τα ΕΠΑ.Λ και οι ΕΠΑ.Σ θεσμοθετήθηκαν βάσει του Ν. 3475/ΦΕΚ 146/ 13-7-2006, επομένως θα ανέμενε κανείς ότι θα έπρεπε να ισχύει όχι η παραπάνω Οδηγία 92/51/ΕΟΚ, αλλά η μεταγενέστερή της Οδηγία 36/ΕΚ/2005, με βάση την οποία το πτυχίο του Τεχνικού Επαγγελματικού Λυκείου θα αντιστοιχεί σε επίπεδο 2. Για αυτήν την τελευταία Οδηγία έχει δοθεί προθεσμία έως το 2008 να ενσωματωθεί στην Ελληνική νομοθεσία. Ωστόσο η Οδηγία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία. (Επισημαίνουμε ότι κατά ISCED, όπως επίσης και κατά την αντιστοιχηση προσόντων του EQF, το πτυχίο οφείλει να είναι επιπέδου 3.).

Η έλλειψη (για τις περισσότερες Ειδικότητες) νομικού πλαισίου για τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην αναβάθμισή της. Η δημιουργία κατάλληλου και σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων και δικαιωμάτων θα επιδράσει καταλυτικά στην ουσιαστική αναβάθμιση και την ανάπτυξη της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Η καθιέρωση, επίσης, σχήματος **Επαγγελματικής Πιστοποίησης** με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων που εκπροσωπούν τις προσφερόμενες Ειδικότητες είναι από τα πλέον ουσιαστικά μέτρα στην κατεύθυνση σύνδεσης των ΕΠΑ.Λ. (και των ΕΠΑ.Σ. στο βαθμό που αυτές διατηρηθούν) με την αγορά εργασίας και της κοινωνικής καταξίωσής τους.

3.7. Σχολική αποτυχία. Μαθητική διαρροή.

Το φαινόμενο της **σχολικής διαρροής** στην υποχρεωτική εκπαίδευση είναι ευρέως γνωστό και έχει απασχολήσει τους ειδικούς από παλιά. Στην δευτεροβάθμια μη υποχρεωτική Εκπαίδευση η σχολική διαρροή εμφανίζεται με ιδιαίτερη έμφαση στην Τ.Ε.Ε. όπου βάσει της τελευταίας έρευνας του Π.Ι. κατέχει το υψηλότερο ποσοστό (22%). Συναφές όμως με τη μαθητική διαρροή και κεντρικό, αν όχι το σοβαρότερο πρόβλημα της Τ.Ε.Ε. είναι η **σχολική αποτυχία**.

Είναι γεγονός ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες της Τ.Ε.Ε. στην πλειονότητά τους έρχονται από το Γυμνάσιο με πολύ χαμηλή βαθμολογία και με βασικές ελλείψεις. Αυτό όμως, όπως καταδεικνύουν βάσιμα οι σχετικές έρευνες, δεν οφείλεται σε κάποιο χαμηλό νοητικό τους επίπεδο αλλά στην **έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος**, τόσο οικογενειακού όσο και σχολικού. Ως επί το πλείστον προέρχονται από οικογένειες με χαμηλό κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, οι οποίες δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως υποστηρικτικό οικογενειακό πλαίσιο για το μαθητή. Το σχολείο επίσης, όπως λειτουργεί σήμερα, δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις προσωπικές ανάγκες του μαθητή και να λειτουργήσει ενισχυτικά και υποστηρικτικά κυρίως σε μαθητές και μαθήτριες με μεγάλο αριθμό απουσιών, με χαμηλή βαθμολογία και με προβλήματα συμπεριφοράς.

Σύμφωνα και με τη διεθνή βιβλιογραφία οι λόγοι της σχολικής αποτυχίας και διαρροής συνδέονται με:

- το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας (συνθήκες φτώχειας ή οικονομικής δυσχέρειας ωθούν τον μαθητή στην εγκατάλειψη του σχολείου),
- το προσωπικό-κοινωνικό επίπεδο του μαθητή (προβλήματα στη συναισθηματική ανάπτυξη του μαθητή, δυσκολίες κοινωνικής προσαρμογής),
- το σχολείο, το οποίο αποτυγχάνει να κατανοήσει και να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες του μαθητή και να λειτουργήσει σε ένα υποστηρικτικό ρόλο.

Επομένως, απαιτείται μια σειρά ενεργειών που θα απευθύνονται στο χώρο του σχολείου και ειδικότερα στους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές και τους γονείς μέσω της ενεργοποίησης και Λειτουργίας των Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων, με παρεμβάσεις:

- στην οικογένεια για τη δημιουργία υποστηρικτικού οικογενειακού πλαισίου για το μαθητή,
- στο μαθητή με ενίσχυση και στήριξη σε ατομικό επίπεδο (επικοινωνία, αποδοχή, επιβράβευση, ανάπτυξη δεξιοτήτων: αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, υπευθυνότητα),
- στο σχολείο προκειμένου να λειτουργήσει ενισχυτικά και υποστηρικτικά κυρίως σε μαθητές με μεγάλο αριθμό απουσιών, με χαμηλή βαθμολογία και με προβλήματα συμπεριφοράς.

Οι απόψεις εδώ είναι ομόφωνες και κατηγορηματικές: καμιά πιθανότητα επιτυχίας δεν έχει καμιά μεταρρυθμιστική προσπάθεια αν δεν αντιμετωπίσει λυσιτελώς το καίριο αυτό ζήτημα.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν κρίσιμα ζητήματα που, όπως προαναφέρθηκε επηρεάζουν την ίδια τη δομή και μορφή της Τ.Ε.Ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Σύστοιχα ζητήματα - Συμπληρωματικά μέτρα

Για να αποδώσουν οι όποιες προτάσεις τα αναμενόμενα αποτελέσματα, πρέπει, παράλληλα, να γίνουν αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών και στο διδακτικό υλικό και να αναθεωρηθούν οι διδακτικές προσεγγίσεις στην κατεύθυνση που περιγράφεται πιο κάτω, αλλά πρέπει, επίσης, να ληφθούν και πολλά άλλα συμπληρωματικά μέτρα, όπως αυτά που αναφέρονται στη συνέχεια.

4.1. Μαθήματα υποχρεωτικά και Μαθήματα επιλογής.

Και η Τ.Ε.Ε. μπορεί να ωφεληθεί από το μέτρο των Υποχρεωτικών και κατ' Επιλογήν Μαθημάτων.

Οι διδακτικές προσεγγίσεις, ειδικά στην Τ.Ε.Ε. δεν πρέπει περιορίζονται στη «μετωπική» δασκαλοκεντρική διδασκαλία, Πολύ προσεκτικά και αναλόγως του μαθήματος, του ειδικού θέματος (ενότητας ή έννοιας), της τάξης, των μαθητών κτλ. πρέπει να αναζητείται η προσφορότερη κατά περίπτωση μέθοδος (ενεργητική-βιωματική, διερευνητική, project, ομαδοσυνεργατική κ.λπ.).

Σε ό,τι αφορά το εκπαιδευτικό υλικό, μαθητές και εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ποικίλες πηγές γνώσης και πληροφόρησης που διευκολύνουν την ανάπτυξη πρωτοβουλίας, τον πειραματισμό, τη δημιουργικότητα και την καλλιέργεια κριτικής σκέψης (έντυπο διδακτικό υλικό, τετράδια εργασίας, τετράδια εργαστηρίων, εκπαιδευτικό λογισμικό, web based περιβάλλοντα μάθησης κλπ). Το εκπαιδευτικό υλικό, δηλαδή, πρέπει να προκαλεί το **ενδιαφέρον των μαθητών** και να δημιουργεί κίνητρα μάθησης.

4.2. Προγράμματα Σπουδών, Βιβλία, Διδακτικό Υλικό, Διδακτικές Προσεγγίσεις.

Το πρόβλημα της "ελάφρυνσης της ύλης" που αφορά το Γενικό Λύκειο παίρνει άλλη μορφή στην Τ.Ε.Ε., τόσο στο ΕΠΑ.Λ. όσο και στις ΕΠΑ.Σ., και από το Π.Ι. μελετάται σε σχέση με το χαρακτήρα και τις απαιτήσεις της. Δεν πρέπει ο **στόχος της ελάφρυνσης της ύλης καταντήσει μια διευκολυντική περικοπή, όταν μάλιστα πρόκειται για ύλη Μαθήματος Ειδικότητας που πρέπει να καλύψει ολοκληρωμένες γνωστικές ενότητες και συγκεκριμένες δεξιότητες.** Ομοίως: και τα Προγράμματα Σπουδών και τα Βιβλία, αποτελούν υλικό "βάσης" που δύσκολα μπορεί να "περικοπεί", καθώς έχει άλλο χαρακτήρα από τα βιβλία και τα Προγράμματα Σπουδών του Γενικού Λυκείου.

Ιδιαίτερα για το ΕΠΑ.Λ., αντιγράφουμε¹¹ :

"Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Σπουδών, το διδακτικό υλικό και συνολικά η διαδικασία μάθησης στο Επαγγελματικό Λύκειο, πρέπει να σχεδιασθούν έτσι, ώστε να βρίσκονται σε απόλυτη αντιστοιχία με το προφίλ του αποφοίτου. Δηλαδή, τα μαθήματα που επιλέγονται για να ενταχθούν στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Σπουδών των μαθημάτων και οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης που εφαρμόζονται, πρέπει να βρίσκονται σε απόλυτη συμβατότητα και συνέπεια με το επαγγελματικό πλαίσιο (context) που καθορίζει το

¹¹ "Εκθεση για την καθιέρωση...", όπ. παρ.

προφίλ του αποφοίτου (τι επαγγελματικά καθήκοντα του ανατίθενται, τι δυνατότητες πρόσβασης σε άλλες βαθμίδες ή τύπους εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει κτλ.). Τα μαθήματα, επομένως, του Ωρολογίου Προγράμματος και το περιεχόμενο σπουδών, επιλέγονται με κριτήριο να υπηρετούν το συγκεκριμένο προφίλ του αποφοίτου.

Επίσης, το πρόγραμμα του (Τεχνικού) Επαγγελματικού Λυκείου πρέπει να είναι αποτέλεσμα **σύνθεσης της γενικής και της ειδικής παιδείας**. Μόνον έτσι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να αποτραπεί ο κίνδυνος παλινδρόμησης μεταξύ μιας ασπόνδυλης επαγγελματικής κατάρτισης και μιας ομιχλώδους γενικής παιδείας ξένης προς την πραγματική ζωή.

Σε ό,τι αφορά στις μεθόδους προσέγγισης της γνώσης, στο (Τεχνικό) Επαγγελματικό Λύκειο, πρέπει να επιδιώκεται η ανακάλυψη της γνώσης και η κατάκτηση των μορφωτικών αξιών από τον ίδιο το μαθητή με βάση τις αρχές της δημιουργικότητας, της πρωτοβουλίας, της συνεργασίας και της **σύζευξης της θεωρίας με την πράξη**. Πρέπει να επιδιώκεται, επίσης, να οδηγείται ο μαθητής στις πρωτογενείς πηγές της γνώσης και να εφοδιάζεται με την απαιτούμενη **μεθοδολογία** για την απόκτησή της μέσα από την πραγματικότητα και τη ζωή. Γι' αυτό, στη διδακτική πράξη, πρέπει να δίνεται μεγάλη προτεραιότητα στις **ενεργητικές και βιωματικές μεθόδους μάθησης** καθώς και στις αντίστοιχες τεχνικές, που κινητοποιούν το σύνολο των δυνάμεων του μαθητή και αναλόγως με την ατομικότητα και τις ιδιαίτερες κλίσεις του, τον οδηγούν στη ζητούμενη μάθηση. Ιδιαίτερο όφελος, από μια τέτοια προσέγγιση, αναμένεται για τους «αδύνατους» μαθητές αφού έχει αποδειχθεί ότι οι ενεργητικές μορφές μάθησης μπορούν να τους κινητοποιήσουν και να βελτιώσουν εντυπωσιακά τη στάση τους απέναντι στη μάθηση και στο σχολείο".

Με αυτή την παιδαγωγική αντίληψη σχεδιάζονται τόσο τα μαθήματα Γενικής Παιδείας όσο και τα Βασικά και Ειδικά μαθήματα Ειδικότητας. Τα μαθήματα Γενικής Παιδείας πρέπει να συνδέονται και να συναρθρώνονται στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τα μαθήματα Ειδικότητας έτσι ώστε να αναδεικνύεται αβίαστα και με φυσικό, για τους μαθητές, τρόπο, το **νόημα** και η **αξία** των ιδεών, των εννοιών, των μεθόδων, των θεωριών, των ιστορικών στοιχείων, των θεωρημάτων κτλ. που πραγματεύονται. Πρέπει να επιδιώκεται, δηλαδή, η γενική παιδεία, να προκύπτει **ως ανάγκη** για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους και την ένταξή τους στην κοινωνία ως υπεύθυνων και δημιουργικών πολιτών με ελεύθερη σκέψη και κρίση. Επίσης πρέπει και τα **Βασικά μαθήματα να προετοιμάζουν και να στηρίζουν** τα Ειδικά μαθήματα της Ειδικότητας, και να αποτελούν τα δεύτερα συνέχεια των πρώτων, με ιδιαίτερη προσοχή στη σειρά και στα προαπαιτούμενα μαθήματα εντός του Ωρολογίου Προγράμματος και από τάξη σε τάξη.

4.3. Εργαστηριακός εξοπλισμός.

Στο πλαίσιο αυτής της παιδαγωγικής αντίληψης επιβάλλεται, επίσης, η συστηματική αξιοποίηση κάθε ενδεικνυόμενου, κατά περίπτωση, μέσου που προσφέρει η εκπαιδευτική τεχνολογία. Η μεθοδική χρησιμοποίηση του εργαστηριακού εξοπλισμού αποτελεί απολύτως αναγκαία προϋπόθεση για την πραγμάτωση του σκοπού και τη δικαίωση της αποστολής του (Τεχνικού) Επαγγελματικού Λυκείου. Οι δραστηριότητες στα εργαστήρια, πέρα της επαλήθευσης της θεωρίας,

αποσκοπούν στο να μάθει ο μαθητής να αντιμετωπίζει **συγκεκριμένα αυθεντικά προβλήματα** (της πράξης) μέσα στο εργαστήριο (ή στο συνεργείο).

4.4. Υλικοτεχνική υποδομή.

Κατά την ποιοτική διερεύνηση της Έρευνας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου¹² η πρώτη αυθόρμητη αναφορά των περισσότερων εμπλεκόμενων, εκπαιδευτικών και μαθητών, αναφορικά με το ποια θεωρούν ως σημαντικότερα προβλήματα στην εκπαίδευση, ήταν τα προβλήματα της υλικοτεχνικής υποδομής. Έτσι, ο σχολικός χώρος εμφανίστηκε ως **ένα από τα βασικότερα ζητήματα που σχετίζονται με την ποιότητα του σχολείου** και επηρεάζει την καθημερινότητα των χρηστών.

Η έρευνα κατέδειξε επίσης την αντίληψη ότι στην κοινή συνείδηση ο Σχολικός Χώρος δεν είναι αυστηρά και μόνον "υλικοτεχνικό φαινόμενο", αλλά συμβάλλει ενεργά στην ανθρωπιστική παιδεία, και στον κοινωνικοποιητικό ρόλο του σχολείου. Έμφαση υπήρξε στα παράπονα των χρηστών της Τ.Ε.Ε. Είναι επίσης ενδεικτικό ότι στα περισσότερα από τα διερευνώμενα ζητήματα, οι απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών ταυτίζονται. Αποδείχτηκε, τέλος, ότι όλοι οι χρήστες, όλων των τύπων σχολείων, αισθάνονται ότι το σχολείο τους ως Σχολικός Χώρος "τους αφορά", έχουν απαιτήσεις και προσδοκίες από αυτόν, διστάζοντας όμως ταυτόχρονα να παρέμβουν οι ίδιοι σε αυτόν, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες αξιοποίησής του ανάλογα με τις δικές τους διδακτικές ανάγκες. Ταυτόχρονα υφέρπει η έλλειψη όχι απλώς συνεργασίας αλλά και επικοινωνίας μεταξύ χρηστών και αρχιτεκτόνων-σχεδιαστών.

4.5. Πρακτική άσκηση και Μαθητεία.

Πρόκειται για ένα από τα πλέον απαραίτητα μέτρα που απαιτούνται για την πραγματικά αποτελεσματική Τ.Ε.Ε., για την οποία απαιτείται ιδιαίτερη εμπειροστατωμένη μελέτη.

4.6. Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών.

Όπως στη γενική Εκπαίδευση, έτσι και στην Τ.Ε.Ε. ο εκπαιδευτικός αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα για την εκπλήρωση της αποστολής του σχολείου. Επισημαίνουμε όμως τις ιδιαίτερες και οξυμένες ανάγκες επιμόρφωσης στο χώρο των εκπαιδευτικών της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που συνδέονται, μεταξύ άλλων, με τις αυξημένες απαιτήσεις από τον εκπαιδευτικό της Τ.Ε.Ε.: Είναι αυτός ο οποίος καλείται να καλύψει τις **θεωρητικές γνώσεις** επί του αντικειμένου του, τις **επαγγελματικές γνώσεις** του αντικειμένου του, τις ραγδαίες **εξελίξεις της τεχνολογίας** που σχετίζονται με το αντικείμενό του, την τεταμένη προσοχή του λόγω της αυξημένης ευθύνης στα **εργαστήρια με επικινδυνότητα**, όλα τα παραπάνω από κοινού με τις απαραίτητες γνώσεις **παιδαγωγικής και ψυχολογίας**.

Ο εκπαιδευτικός της Τ.Ε.Ε. είναι εκείνος που πρέπει να είναι ικανός να εφαρμόσει **εναλλακτικούς τρόπους μάθησης** ("σχέδιο εργασίας", ομαδική μάθηση, "επίλυση προβλήματος" και, επίσης, τρόπους εξατομικευμένης μάθησης), μόνη περίπτωση να αντιμετωπισθεί η σχολική αποτυχία (βλ. σχετ. παράγρ.) και να

¹² όπ. παρ.

αναπτυχθούν στους μαθητές και τις μαθήτριες, ανάμεσα σε άλλα, κοινωνικής υφής πρωτοβουλίες (πρωτοβουλία ανάληψης ευθύνης, συνεργασιμότητα, επινοητικότητα κτλ.). Πρέπει επομένως να αποτελεί έργο υψίστης προτεραιότητας η επιμόρφωσή τους καθώς και η γενικότερη υποστήριξή τους προς την ανάπτυξη, εκ μέρους τους, πρωτοβουλιών για κάθε μορφής ενημέρωση σχετική με το αντικείμενό τους.

4.7. Ο πολιτισμός και η αισθητική (και) στην Τ.Ε.Ε.

Και πάλι από την έρευνα του Π.Ι.¹³:

Η έρευνα, που διερεύνησε τη **λειτουργικότητα**, την **αισθητική** και την **ασφάλεια** (από ενδοσχολική ή άλλη βία), του χώρου του σχολείου στη συνείδηση των χρηστών του, δεν επικεντρώθηκε σε συγκριτικά μεγέθη μεταξύ μαθητών του Γενικού και του (Τεχνικού) Επαγγελματικού Λυκείου. Όμως, μέσα από τα ευρήματά της πολλά συμπεράσματα μπορούν να συναχθούν, που ανατρέπουν μερικές φορές κάποια στερεότυπα. Στα παιδιά της Τ.Ε.Ε. π.χ. αναφάνηκε ότι **δεν υπάρχει έντονο αίσθημα ανασφάλειας** εξαιτίας του σχολικού χώρου.

Σχετικά με τη Λειτουργικότητα του Σχολείου, συγκρίνοντας τις απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών, βλέπουμε και πάλι ότι οι απόψεις εκπαιδευτικών και μαθητών ταυτίζονται σε μεγάλο βαθμό. Εκπαιδευτικοί και μαθητές θεωρούν ότι το σχολείο δεν ανταποκρίνεται ικανοποιητικά ως προς τις αίθουσες διδασκαλίας και ως προς τις ειδικές αίθουσες όπως εργαστήρια κτλ. Και οι δύο ομάδες θεωρούν σε υψηλά ποσοστά ότι το σχολείο **δεν ανταποκρίνεται** καθόλου ως προς την διευκόλυνση των **μαθητών με αναπηρία**. Σε όλους τους τομείς αξιολόγησης οι μαθητές παρουσιάζονται στις κρίσεις τους πιο αυστηροί από τους εκπαιδευτικούς. Πολύ αρνητικοί παρουσιάζονται οι μαθητές στο κατά πόσο η λειτουργικότητα του κτηρίου βοηθά τη διδασκαλία με χρήση εποπτικών μέσων ή με την αξιοποίηση της βιβλιοθήκης. Αντίθετα, παρουσιάζονται αρκετά θετικοί, όπως άλλωστε και οι εκπαιδευτικοί, στην εκτίμησή τους για το "κλίμα" του σχολείου και τις ανθρώπινες σχέσεις που αναπτύσσονται στο Σχολικό Χώρο, αφού αρκετοί είναι εκείνοι που δήλωσαν ότι η λειτουργικότητα του κτηρίου βοηθά τις συναναστροφές και τις φιλίες τους.

Υπάρχει μια συνολική αρνητική εκτίμηση των μαθητών για την «Αισθητική του Σχολικού Χώρου», η οποία, ωστόσο, θα πρέπει να συνυπολογιστεί με την γενικώς χαμηλή αρχιτεκτονική «κουλτούρα» του συνόλου και την αδυναμία αντίληψης της ποιότητας του αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος.

4.8. Οι νέες τεχνολογίες στην Τ.Ε.Ε.

Όπως και για την Πρακτική άσκηση και τη Μαθητεία, και η εισαγωγή Νέων Τεχνολογιών στην Τ.Ε.Ε. απαιτεί ξεχωριστή και εμπειριστατωμένη μελέτη, που θα ξεφεύγει από τα αβαθή και κοινότοπα μέτρα.

4.9. Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Η Τ.Ε.Ε. έχει παράδοση στην εφαρμογή Επαγγελματικού Προσανατολισμού. Στη φάση αυτή της αναβάθμισής της ο Σχολικός Επαγγελματικός Προσα-

¹³ όπ. παρ.

νατολισμός δεν θα πρέπει να παραλείψει να ασκήσει τον ευεργετικό του ρόλο με εμπειριστατωμένες μελέτες και εφαρμογές του.

4.10. Εκπαιδευτικός Προγραμματισμός και Διοίκηση.

Η στήριξη από την Διοίκηση του όποιου επιλεγόμενου Εκπαιδευτικού Συστήματος για την Τ.Ε.Ε., θεωρείται εκ των ων ουκ άνευ, ώστε να μην φαλκιδεύονται στην καθημερινή πραγματικότητα οι εμπνεύσεις των προγραμματιστών της εκπαίδευσης, οι ικανότητες των εκπαιδευτικών, οι προσδοκίες των μαθητών. Οι ιδιαιτερότητες της Τ.Ε.Ε., σε ό,τι αφορά:

- το πολύπλοκο των δομών της,
- τις αυξημένες οικονομικές απαιτήσεις λόγω ειδικών απαιτήσεων σε υλικοτεχνικές υποδομές, εξοπλισμούς και ανανεώσεις των εξοπλισμών,
- το πολύπλοκο των ειδικοτήτων και συνακόλουθα των αναθέσεων διδασκαλίας μαθημάτων,
- τις γεωγραφικές ιδιαιτερότητες της χώρας μας, την ορεινή και τη νησιωτική Ελλάδα,
- το διαφοροποιημένο μέγεθος των σχολικών μονάδων σε απομακρυσμένες περιοχές της χώρας ή στα μεγάλα αστικά κέντρα,
- τις διαφορετικές ανάγκες κάθε Ειδικότητας ("ελαφρά" ή "βαριά" εργαστήρια, Σχεδιαστήρια κτλ.),

απαιτούν προσπάθεια διπλής κατεύθυνσης: αφενός η πολιτεία να στηρίξει τις διοικητικές δομές και αφετέρου η ίδια η Διοίκηση, από την πλευρά της, να κατανοήσει ότι έργο της είναι **να στηρίζει** "εφευρετικά και αξιόπιστα" τον σχεδιασμό αλλά και την παιδαγωγική που απορρέει από τον προγραμματιστή της εκπαίδευσης.

Εξάλλου, η Διοίκηση τόσο στην κεντρική εκδοχή της όσο και σε επίπεδο περιφέρειας και σχολικής μονάδας οφείλει να επιλαμβάνεται των παρακάτω θεμάτων:

- ◆ Αριθμός των μαθητών ανά τμήμα
- ◆ Έγκαιρη κάλυψη των αναγκών σε διδακτικό προσωπικό
- ◆ Κάλυψη των ωρών διδασκαλίας που δεν πραγματοποιούνται
- ◆ Αναθεώρηση του τρόπου χαρακτηρισμού της φοίτησης των μαθητών
- ◆ Συντήρηση-υποστήριξη των εργαστηριακών εξοπλισμών
- ◆ Αξιοποίηση του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου
- ◆ Υποστήριξη του θεσμού των Σχολικών Βιβλιοθηκών
- ◆ Υποστήριξη των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις
- ◆ Συντήρηση (ακόμα και βελτίωση) του σχολικού χώρου
- ◆ Παρακολούθηση -Έλεγχος - Αξιολόγηση

◆ Αριθμός μαθητών ανά τμήμα

Παλαιότερα το **μεγάλο μέγεθος των τμημάτων** είχε αρνητικές επιπτώσεις στην μαθησιακή διαδικασία, δημιουργούσε ανυπέρβλητα εμπόδια σε κάθε προσπάθεια εφαρμογής ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης και γινόταν σύσταση ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα να μην να είναι μεγαλύτερος του 25 για το Γενικό Λύκειο, του 20 για το ΕΠΑ.Λ. - ΕΠΑ.Σ. του 10 ανά καθηγητή στα σχεδιαστήρια και τα εργαστήρια (ΕΠΑ.Λ. και Γενικού Λυκείου). Αντίστοιχο πρόβλημα υπάρχει σήμερα ως προς τον **υπερβολικά μικρό** αριθμό

φοιτώντων μαθητών ανά τμήμα, πράγμα που συχνά δεν αντιμετωπίζεται ή ακόμα και επιδιώκεται για άλλους λόγους.

Η Διοίκηση θα πρέπει να αντιμετωπίσει το ζήτημα αυτό, θεσμοθετώντας μέτρα επίλυσης των προβλημάτων. Όταν συμβαίνει τα μέτρα αυτά να είναι "δυσάρεστα και αντιπαθητικά", θα πρέπει με τόλμη να επινοούνται λύσεις που και τους μαθητές να υπηρετούν και τους εκπαιδευτικούς να σέβονται. Η αντιθέσεις ανάμεσα στο "συμφέρον" των μεν και των δε, που οδηγεί σε θεμιτά αλλά αμοιβαία συγκρουόμενα κριτήρια επίλυσης των καθημερινών προστριβών, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο με κοινή λογική, συναίνεση και αμοιβαία συνεννόηση μπορούν να λυθούν θέματα που δηλητηριάζουν την καθημερινότητα. Οπωσδήποτε, κεντρικά προσδιορισμένες λύσεις με ενιαία εφαρμογή σε ολόκληρη τη χώρα δεν είναι δυνατόν να προσφέρουν την απαραίτητη εκπαιδευτική γαλήνη.

♦ **Έγκαιρη κάλυψη των αναγκών σε διδακτικό προσωπικό**

Η μη έγκαιρη κάλυψη των αναγκών των σχολείων σε διδακτικό προσωπικό δημιουργεί πολλά προβλήματα στη λειτουργία του σχολείου τα οποία αντανakλώνται ευθέως στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα.

♦ **Κάλυψη των ωρών διδασκαλίας που δεν πραγματοποιούνται**

Οι ώρες διδασκαλίας που για διάφορους λόγους δεν πραγματοποιούνται είναι υπερβολικά πολλές. Πρέπει να καθορισθεί ελάχιστος αριθμός ωρών διδασκαλίας για να θεωρείται ένα μάθημα διδαχθέν.

♦ **Αναθεώρηση του τρόπου χαρακτηρισμού της φοίτησης των μαθητών**

Το σχολείο πρέπει να είναι ανεκτικό σε προβλήματα των μαθητών που τους υποχρεώνουν να απουσιάσουν από το σχολείο (προβλήματα υγείας, δυσμενείς καιρικές συνθήκες κ.ά) και ταυτόχρονα πρέπει να προστατεύει την εκπαιδευτική διαδικασία από φαινόμενα που ουσιαστικά ωθούν τους μαθητές να «καλύψουν» τον αριθμό των «δικαιολογημένων» και «αδικαιολόγητων» απουσιών που... «δικαιούνται».

♦ **Συντήρηση-υποστήριξη των εργαστηριακών εξοπλισμών**

Τα σχολικά εργαστήρια πρέπει να υποστηρίζονται από ειδικό έμπειρο τεχνικό προσωπικό ώστε να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να τα χρησιμοποιούν απρόσκοπτα για τους σκοπούς τις διδασκαλίας.

♦ **Αξιοποίηση του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου**

Όλες οι σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν πρόσβαση στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο. Η αξιοποίησή του όμως είναι ακόμα περιορισμένη. Οι δυνατότητες και οι υπηρεσίες που προσφέρει πρέπει να αξιοποιηθούν για την καθημερινή υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου.

♦ **Υποστήριξη του θεσμού των Σχολικών Βιβλιοθηκών**

Ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών πρέπει να ενισχυθεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω ώστε να διευκολύνεται η αξιοποίησή τους από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι σχολικές βιβλιοθήκες πρέπει να «μετατοπισθούν» στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας.

♦ **Υποστήριξη των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις**

Η σοβαρότητα του ζητήματος της σχολικής αποτυχίας που εκδηλώνεται κυρίως μέσω του δείκτη της σχολικής διαρροής και οι πολυδιάστατες και σοβαρές επιπτώσεις του έχουν τεκμηριωθεί και έχουν αποδειχθεί. Τα μέτρα, όμως, που έχουν εφαρμοσθεί από την πολιτεία κυρίως στην κατεύθυνση της υποστήριξης

των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, πρέπει να επανεξετασθούν, να συμπληρωθούν και να ολοκληρωθούν ώστε να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικά. Δεν επαρκούν τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας ακόμη και αν αντιμετωπισθούν τα προβλήματα που έχουν εμφανισθεί κατά την εφαρμογή τους. Απαιτούνται και πρέπει να ληφθούν επιπλέον μέτρα όπως, εφαρμογή κατάλληλων διδακτικών μεθόδων και κατάλληλης παιδαγωγικής στρατηγικής, ειδικοί συμβουλευτικής, σχολικοί ψυχολόγοι κ.ά. Η επιτυχής αντιμετώπιση του προβλήματος είναι βέβαιο ότι θα συμβάλει καθοριστικά στη βελτίωση τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού μας συστήματος¹⁴.

♦ **Συντήρηση αλλά και συμμετοχή στη συντήρηση (ακόμα και βελτίωση) του σχολικού χώρου**

Οι σχολικές εγκαταστάσεις, η υλικοτεχνική υποδομή και οι γενικότερες συνθήκες του σχολικού περιβάλλοντος δε δημιουργούν φιλικό προς το μαθητή και τον εκπαιδευτικό "κλίμα". Όλοι ανεξαιρέτως οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αισθάνονται το σχολικό περιβάλλον σαν «δικό τους χώρο», γεγονός που θα δημιουργήσει πολλές και άμεσες θετικές συνέπειες στην εκπαιδευτική διαδικασία και στη σχολική ζωή.

♦ **Παρακολούθηση-Έλεγχος-Αξιολόγηση**

Στο ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα δεν εφαρμόστηκαν συστηματικά και με συνέπεια διαδικασίες ελέγχου και παρακολούθησης του **τι επιτυγχάνει, τι αποτυγχάνει και για ποιο λόγο**. Αν το φαινόμενο αυτό συνεχισθεί, οποιεσδήποτε ρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις, αλλαγές, παρεμβάσεις κλπ επιχειρηθούν στο Εκπαιδευτικό Σύστημα, ανεξαρτήτως προθέσεων, είναι πολύ πιθανό, επιπλέον προβλήματα και «θόρυβο» στο σύστημα να δημιουργήσουν παρά να οδηγήσουν σε λύσεις των προβλημάτων που επιδιώκεται να επιλυθούν. Για τη διασφάλιση επομένως του αναμενόμενου από τις προτεινόμενες αλλαγές αποτελέσματος, είναι απαραίτητο να προβλεφθούν και να εφαρμοσθούν **σύγχρονες, δημοκρατικές, εύστοχες, επομένως αποτελεσματικές** διαδικασίες παρακολούθησης, ελέγχου, αξιολόγησης και **ανατροφοδότησης**.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Καινοτομίες - πειραματικές εφαρμογές

Οι αλληπάλληλες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, κυρίως στην Τ.Ε.Ε., η δυσκολία στο να εφαρμόσουμε ένα στοιχειωδώς σταθερό εκπαιδευτικό σύστημα, επί του οποίου να προβαίνουμε σε βελτιωτικές κινήσεις, έχει οδηγήσει εξ αντικειμένου στο να συζητάμε κάθε φορά νέα-παλιά συστήματα, τη στιγμή που τα άλλα κράτη έχουν θεσπίσει λύσεις εδώ και πολλές δεκαετίες. Η τραγική επίπτωση αυτής της συνήθειας είναι ότι, με το να συζητούμε τα πάντα από την αρχή, όχι μόνο ευτελίζουμε κάθε προσπάθεια και κάθε μέτρο που πρόκειται να ακολουθηθεί, όχι μόνο η εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και ολόκληρη η κοινωνία βλέπει με δυσπιστία κάθε προσπάθεια μεταρρύθμισης, αλλά και δεν παραμένει χρόνος ώστε να συζητηθούν τα πραγματικά νέα προβλήματα που έχουν εμφανισθεί σε ευρύ κοινωνικό και βεβαίως και σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Έτσι, λησμονούμε να ασχοληθούμε με αυτά που θα έπρεπε να είναι η πεμπτουσία των προσπαθειών και των οραματισμών μας, δηλαδή με θέματα όπως:

- 5.1. Κίνητρα για την ανάπτυξη ενδιαφέροντος του μαθητή για το σχολείο.
- 5.2. Άμβλυση των φαινομένων βίας στα σχολεία.
- 5.3. Τάξεις με αλλοδαπούς μαθητές.
- 5.4. Νέες εκπαιδευτικές μέθοδοι. Ευέλικτος χρόνος / Rotating system / ...
- 5.5. Περίπτωση μεταδευτεροβάθμιου έτους σπουδών
- 5.6. Τ.Ε.Ε. και "αντιμετώπιση κλιματικών αλλαγών- Πράσινα Επαγγέλματα".

.....

Υποστηρικτικά του παραπάνω ως αναφερθεί εν είδει παραδείγματος ο Διάλογος για την εκπαίδευση που διεξήγαγε η Γαλλία προσφάτως. Για τη Γαλλία, Διάλογος σήμαινε έρευνα σε εθνικό επίπεδο¹⁵, τα αποτελέσματα της οποίας -σε συνοπτική μορφή- μεταφράστηκαν από το Π.Ι., με εντολή του Συντονιστικού Συμβουλίου, εδώ και τέσσερα χρόνια:

"ΓΑΛΛΙΑ: Επιτροπή για τον εθνικό διάλογο με θέμα: ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ"

Τίτλος των αποτελεσμάτων της έρευνας:

Ο ΚΑΘΡΕΠΤΗΣ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ: Τι λένε οι Γάλλοι για το σχολείο τους.

Οι κύριες κατευθύνσεις του διαλόγου:

¹⁵ Από τις 17 Νοεμβρίου 2003 έως τις 17 Ιανουαρίου 2004, 26.000 συγκεντρώσεις πραγματοποιήθηκαν με συνολική συμμετοχή ενός εκατομμυρίου ατόμων. Ταυτόχρονα, 400.000 επισκέψεις πραγματοποιήθηκαν από 15.000 χρήστες του διαδικτύου, όπου κατατέθηκαν 50.000 μηνύματα στο δικτυακό τόπο της Επιτροπής. Επίσης, 1.500 άτομα έγραψαν στην Επιτροπή και 300 οργανώσεις ή ενώσεις έχουν πάρει μέρος στην διαδικασία. Ο εθνικός διάλογος ήταν, επομένως, όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής, μια μεγάλη επιτυχία χωρίς προηγούμενο παγκοσμίως. [...] Για να εξασφαλίσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την έκφραση απόψεων όλου του Έθνους, η Επιτροπή πραγματοποίησε ποιοτικές συνεντεύξεις και ποσοτικές έρευνες σε αντιπροσωπευτικά δείγματα πληθυσμού, με στόχο τη συγκέντρωση απόψεων από άτομα που δεν είχαν λάβει μέρος στο διάλογο.

- -Με ποιο τρόπο μπορούμε να δώσουμε κίνητρο στους μαθητές και να τους παροτρύνουμε να εργαστούν αποτελεσματικά.
- -Με ποιο τρόπο μπορούμε να αποτρέψουμε την βία και τις «απολίτιστες» πράξεις γενικότερα.
- -Το Σχολείο οφείλει να προσαρμόζεται στις ιδιαιτερότητες (διαφορετικότητα ανάμεσα στους) των μαθητών. Με ποιο τρόπο μπορεί αυτό να επιτευχθεί.
- -Πως μπορούμε να στηρίξουμε τους μαθητές που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, μαθησιακά και άλλα.
- -Ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς και οι διάφοροι «εξωσχολικοί εταίροι» μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην σχολική επιτυχία των μαθητών.
- -Ποιο είναι το κοινό υπόβαθρο γνώσεων, δεξιοτήτων και κανόνων συμπεριφοράς το οποίο αναμένεται να κατέχουν κατά προτεραιότητα οι μαθητές στη λήξη της υποχρεωτικής τους εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Τ.Ε.Ε. και Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση

Για κάποιο σημαντικό τμήμα του πληθυσμού των παιδιών για τα οποία απαιτείται Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση, απαιτούνται και ειδικά σχολεία και ένταξη των παιδιών αυτών στην τρέχουσα εκπαίδευση. Η Τ.Ε.Ε., λόγω της φυσιογνωμίας της και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, αποτελεί προνομιακό χώρο για τα παιδιά αυτά, ζήτημα που δεν πρέπει να παραγνωρίζεται.

Οι άξονες που πρέπει να διέπουν τον Εθνικό Διάλογο για την Ειδική Αγωγή στην Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση περιλαμβάνουν:

- Καθολικό σχεδιασμό ή «Σχεδιασμό για Όλους» ώστε κανένας μαθητής να μην μένει εκτός εκπαιδευτικής διαδικασίας ή να στερείται μάθησης.
- Τα προγράμματα οι εκπαιδευτικές πρακτικές και το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να διέπονται από Ευελιξία, Ελαστικότητα και Εξατομίκευση με απώτερο στόχο την κάλυψη των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών στο έπακρο.
- Δημιουργία κατάλληλου ψηφιακού, έντυπου και τρισδιάστατου εκπαιδευτικού υλικού για όλες τις κατηγορίες αναπηριών.
- Μετρίσιμη αποτελεσματικότητα σε όλα τα στάδια της εκπαιδευτικής πρακτικής.
- Εξειδίκευση και Επιμόρφωση: συνεχής, δια ζώσης, εξ αποστάσεως και ενδοσχολική για όλους τους εκπαιδευτικούς.
- Ισοτιμία τίτλων σπουδών γενικών και ειδικών σχολικών μονάδων.

Ειδικότερα:

- Οι μαθητές με ΕΕΑ και ΑμεΑ να υποστηρίζονται από κατάλληλα και έγκαιρα στελεχωμένα Τμήματα Ένταξης στα γυμνάσια, γενικά λύκεια, επαγγελματικά λύκεια και επαγγελματικές σχολές με μόνιμους μετεκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.
- Τα Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια (Ν. 3699/2008) -πρώην ΤΕΕ Α' βαθμίδας σύμφωνα με το Νόμο 2817/2000- προτείνουμε να υποστηρίζουν και μαθητές με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες, συμπεριλαμβανομένης και της ελαφράς νοητικής καθυστέρησης
- Δημιουργία διαφοροποιημένων σχολικών εγχειριδίων για κάθε μάθημα: α) για κάθε τάξη των Επαγγελματικών Γυμνασίων, Επαγγελματικών Λυκείων, Επαγγελματικών Σχολών και β) για τα τμήματα ένταξης. Για το λόγο αυτό προτείνουμε να ληφθούν σοβαρά υπόψη ειδικά θεραπευτικά προγράμματα (remedial programs), τα οποία θα μπορούν να συνδέονται με αντίστοιχα κριτήρια διεπιστημονικής και παιδαγωγικής αξιολόγησης.

- Τα επαγγελματικά Λύκεια ΕΑΕ προτείνουμε να παρέχουν την δυνατότητα πρόσβασης στα ΑΕΙ. Ταυτόχρονα προτείνουμε να εξασφαλίζουν το δίκαιο αίτημα για ίσες ευκαιρίες σε όλους, με την προϋπόθεση ότι η διαδικασία που θα επιλεγεί θα είναι αξιόπιστη με σκοπό την επιλογή των καταλληλότερων υποψηφίων.
- Οι Ειδικές Επαγγελματικές Σχολές, προτείνεται να αποτελέσουν το όχημα για την επαγγελματική αποκατάσταση των μαθητών με ΕΕΑ και ΑμεΑ.
- Τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ), προτείνουμε να εξυπηρετούν μαθητές και με νοητικές αναπηρίες, βαριά νοητική υστέρηση, αυτισμό και πολλαπλές αναπηρίες. Αυτά προτείνουμε να είναι αδιαβάθμητα ειδικά σχολεία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να πιστοποιούν τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες στο πλαίσιο της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

Τ.Ε.Ε.: Προς ποια δομή ; Πρόταση

Με την παρούσα πρόταση θεωρούμε ότι για να υπάρξει καλύτερη ποιοτική υποστήριξη της Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης απαιτούνται:

- Γενική αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων και του εκπαιδευτικού υλικού
- Τροποποίηση του Ν.3191/2003 και πρόβλεψη για ευρεία συμμετοχή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στο σύστημα Σ1.
- Άμεση επιμόρφωση των εκπαιδευτικών τόσο στα φυσικά αντικείμενα όσο και σε μεθόδους ειδικής διδακτικής
- Πρόβλεψη για προσθήκη της πρακτικής άσκησης μέσω της δομής του ΟΕ-ΕΚ.
- Εξάλειψη των ανισοτήτων και των στρεβλώσεων που υφίστανται για τους αποφοίτους του ΕΠΑ.Λ. στην διαδρομή της άμεσης πρόσβασης στα ΑΕΙ.
- Πρόβλεψη για εναλλακτικούς τρόπους πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με ειδικές κατατακτήριες εξετάσεις μετά από αποδεδειγμένη και πιστοποιημένη επαγγελματική εμπειρία (με ευθύνη της Τριτοβάθμιας).
- Πρόβλεψη για ζώνη Πολιτισμού.
- Σύγκριση των προγραμμάτων σπουδών των ΙΕΚ με τα προγράμματα Σπουδών της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής και σμίκρυνση του χρόνου παρακολούθησης για τις αντίστοιχες και συναφείς ειδικότητες.
- Έγκαιρη επικοινωνιακή υποστήριξη.

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στο να δείξουμε τον προβληματισμό και την ποικιλία των προσεγγίσεων και όχι να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε μια λανθασμένη εντύπωση ενός consensus με επίκεντρο το "πώς θα έπρεπε να είναι το Σχολείο".

Ωστόσο, της κάθε εφαρμογής πρέπει να προηγείται συγκεκριμένη πρόταση. Στη βάση της λογικής αυτής προτείνονται τα εξής:

Της άποψης που αναφέρεται σε Γενικοποιημένη εκπαίδευση, που αναβάλλει την απόκτηση Ειδικότητας για την μετά το Λύκειο περίοδο, υπερτερεί εκείνη που προσβλέπει σε ένα **Λύκειο Τεχνολογικό-Επαγγελματικό** που, εκτός από την **βασική Τεχνολογική γνώση** προσφέρει και **συγκεκριμένη Επαγγελματική γνώση, εντός του Εκπαιδευτικού Συστήματος.**

Πρόταση

Η δευτεροβάθμια Τ.Ε.Ε. δομείται σε::

- **Επαγγελματικό Λύκειο** και
- **Επαγγελματικές Σχολές**

1. Οι **Επαγγελματικές Σχολές** διατηρούνται με βελτιώσεις.

2. Το **Επαγγελματικό Λύκειο** δομείται ως εξής:

Α' τάξη

- Κοινή για όλους τους μαθητές του Επαγγελματικού Λυκείου έχοντας ποσοστό κοινών μαθημάτων με το Γενικό Λύκειο τέτοιο ώστε να διασφαλίζεται η κινητικότητα στη Β' Τάξη,

Β' τάξη

- Τομείς (Λιγότεροι από τους υπάρχοντες).

Γ' τάξη

- Τμήματα Ειδικοτήτων (Λιγότερες από τις υπάρχουσες).

Συνοπτική περιγραφή της πρότασης

Το παραπάνω Επαγγελματικό Λύκειο:

- Δίνει **Πτυχίο και Απολυτήριο (ταυτόχρονα)**.
- Οι απόφοιτοι έχουν αποκτήσει **Ειδικότητα** και οδηγούνται πρωτίστως στην αγορά εργασίας.
- Οι απόφοιτοι έχουν τη δυνατότητα είτε περαιτέρω Εξειδίκευσης σε μεταλλευτικό Ι.Ε.Κ. είτε πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.
- Οριζόντια Κινητικότητα: Δυνατότητα ελεύθερης εγγραφής μετά την Α' τάξη του ΕΠΑ.Λ. στη Β' τάξη Γενικού Λυκείου και αντιστρόφως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Συμπέρασμα

Στη φάση αυτή του **Διαλόγου για την Παιδεία** κάθε απόπειρα εξαγωγής **Συμπεράσματος με αναλυτικά στοιχεία** δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί πρόωμη και αλυσιτελής. Πιστεύεται ότι από τον προβληματισμό και τις προσεγγίσεις που καταγράφηκαν πιο πάνω (κεφ. 3, 4 και 5) μπορούν να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα που θα βοηθήσουν, αφενός κατά τη φάση της **εξειδίκευσης της Πρότασης, όποια και αν είναι αυτή που θα αποφασισθεί από την Πολιτεία** και, αφετέρου στην γενικότερη **αναβάθμιση της ποιότητας της Τ.Ε.Ε.**

ΤΕΛΟΣ